

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
SOUTH-EAST EUROPEAN UNIVERSITY
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНАЕВРОПА

FAKULTETI I BIZNESIT DHE EKONOMISË
FACULTY OF BUSINESS AND ECONOMY
ФАКУЛТЕТ ЗА БИЗНИС И ЕКОНОМИЈА

Tema e magjistraturës

**ANALIZA E PROCESIT TË PROJEKCIONEVE DHE REALIZIMIT TË
BUXHETIT TË KOMUNËS SË ÇAIRIT**

Mentor:
Prof. Dr. Rufi Osmani

Kandidat:
Afërdita Dulatahu

Tetovë, 2022

DEKLARATË

Nën përgjegjësinë time deklaroj se ky punim master me titull “ **Analiza e procesit të projeksioneve dhe realizimit të buxhetit të komunës së Çairit** “është shkruar prej meje, nuk është prezantuar asnjëherë para një institucioni tjetër për vlerësim dhe nuk është botuar i tëri ose pjesë të veçanta të tij. Punimi nuk përmban material të shkruar nga ndonjë person tjetër përveç rasteve të cituara dhe referuara.

© Copyright Afërdita Dulatahu

FALENDERIMET

Dua të shpreh falënderime të veçanta për Prof. Dr. Rufi Osmani, që me udhëzimet, këshillat , durimin dhe përkushtimin e tij, më ka ndihmuar gjatë gjithë punës për realizimin e saktë të këtij punimi master.

Falënderoj familjen për mbështetjen që më kanë dhënë në çdo çast, së cilës i detyrohem shumë për fillimin dhe finalizimin me sukses të këtij udhëtimi. Jam thellësisht e bindur se pa ndihmën dhe përkrahjen e të gjithë këtyre, vështirë se do të kisha arritur këtë sukses –për çka përzemërsisht i falënderoj dhe u jam mirënjohëse.

PËRMABAJTJE

Abstrakt.....	6
Lista e tabelave dhe grafikoneve.....	9
Shkuresat.....	11
Përkufizimi i termave kryesorë.....	12
KAPITULLI I. HYRJE.....	14
1.1. Qëllimi dhe rëndësia e studimit.....	14
1.2. Hipotezat e hulumtimit.....	16
1.3. Metodatat hulumtuese.....	16
KAPITULLI II. RISHIKIMI I LITERATURËS.....	18
2.1. Përshkrimi gjeneral i procesit të decentralizimit në vend.....	18
2.2. Ligjet që ndikojnë në financimin e komunave.....	27
KAPITULLI III. ANALIZA E BUXHETEVE TË KOMUNËS SË ÇAIRIT PËR PERIUDHËN 2015-2020.....	36
3.1. Analiza e Buxhetit bazë të Komunës së Çairit 2015-2020.....	36
3.2. Projektionet dhe arkëtimet e tatimeve dhe taksës komunale.....	57

3.3.Furnizimet publike në komunën e Çairit.....	60
3.4.Të hyrat nga Legalizimi i objekteve jolegale.....	61
3.5.Mbikqyrja dhe revizioni financiar.....	63
KAPITULLI V . REZULTATET.....	64
4.1.Diskutimi dhe analiza e të dhënave.....	64
4.2.Përmbledhje.....	65
KAPITULLI VI. KONKLUDIME DHE REKOMANDIMET.....	67
6.1.Konkludime.....	67
6.2.Rekomandimet.....	69
REFERENCAT BIBLIOGRAFIKE.....	71
SHTOJCA 1.....	75
SHTOJCA 2.....	76

Abstrakt

Për një qeverisje të mirë është shumë e nevojshme menaxhimi efikas i parasë publike. Me këtë, komunat parqesin para vetes qëllimet dhe objektivat në të cilat mbështeten në realizimin e kërkesave dhe nevojave të qytetarëve për një mirëqenie më të mirë, sigurisht në përputhje me buxhetin e përcaktuar. Komuna e e Çairit është formuar me 15 prill 2004, me Ligjin e ri për ndarjen e re territoriale (“Gazeta zyrtare e RM” nr. 55/04), megjithatë si komunë daton prej 15 prill 1976 kur u formua me Ligjin për formimin e komunave në korniza të Qytetit të Shkupit dhe për përcaktimin e territoreve të tyre (“Gazeta zyrtare e RSM” nr. 8/76). Me ndarjen e re territoriale kufijtë e Komunës së Çairit në masë të madhe janë ngushtuar që do të paraqes handikap të madh për zhvillimin e mëtutjeshëm të Komunës.(cair.gov.mk)

Komuna e Çairit si komuna më e vogël në qytetin e Shkupit është komunë me një buxhet të pamjaftueshëm në raport me kërkesat dhe nevojat e banorëve duke marrë parasysh infrastrukturën e dobët, dendësin e lartë të popullsisë dhe diskriminimin e trashigimuar në të gjitha drejtimet nga periudha paraprake.

Komuna financohet nga burime të veta të të ardhurave tatimore, të ardhura jotatimore, të ardhura kapitale, të ardhura nga dotacionet, transfere si dhe të ardhura nga donacionet. Të hyrat e realizuara në bazë të shkallës më të ulët tatimore për tatimin mbi pronën, tatimin mbi trashëgiminë dhe dhuratën dhe tatimin mbi qarkullim të patundshmërive, të përcaktuar me ligj, shpërndahet në përpjesëtim 50% për Qytetin e Shkupit dhe 50% për komunën përkatëse në qytetin e Shkupit.(Ligji për Qytetin e Shkupit neni 26)

Realizimi i të hyrave burimore në Komunën e Cairit gjatë këtyre 5 viteve të fundit është në nivele të pamjaftueshme me çka argumentohen hipotezat bazë të këtij hulumtimi për një menaxhim joproduktiv të financave publike lokale nën nivelin e 50% të projeksioneve buxhetore. Ky fakt imponon nevojën e reformimit të thellë të administratës komunale, eliminimin e shpenzimeve joproduktive që u adresohen punësimeve me kontrata të përkohëshme dhe njëkohësisht imponon nevojën e rritjeve të dotacioneve nga tatimi personal dhe TVSH në së paku trefishin e trasfereve aktuale nga keto burime fiskale qendrore.

Fjalët kyçe: Decentralizim fiskal, komuna e Çairit, projeksionet dhe realizimi i buxheteve, të hyrat fiskale burimeve dhe trasferet qeveritare, shpenzimet operative dhe kapitale.

Apstrakt

Efektivnoto upravuvanje so javnite pari e mnogu neophodno za dobro vladeenje. So ova opštinite si gi prezentiraat celite i zadačite na koi se potpiraat na realizacija na baranjata i potrebite na graĝanite za podobra blagosostojba, sekako soglasno definiraniot budŷet. Opština Čair e formirana na 15 april 2004 godina so noviot Zakon za nova teritorijalna podelba („Sluŷben vesnik na Republika Makedonija“ br. 55/04), no kako opština datira od 15 april 1976 godina koga e e formiran so Zakonot za formiranje na opštinite vo ramkite na gradot Skopje i za opredeluvanje na nivnite teritorii („Sluŷben vesnik na RSM“ br. 8/76). So novata teritorijalna podelba, granicite na opština Čair se značitelno stesneti, ŷto ke pretstavuva golem hendikep za natamoŷniot razvoj na opštinata. (Cair.gov.mk)

Opština Čair kako najmala opština vo gradot Skopje e opština so nedovolen budŷet vo odnos na baranjata i potrebite na ŷitelite, imajki ja predvid loŷata infrastruktura, golemata gustina na naselenie i nasledenata diskriminacija vo site pravci od prethodniot period.

Opštinata se finansira od sopstveni izvori na danočni prihodi, nedanočni prihodi, kapitalni prihodi, prihodi od dotacii, transferi i prihodi od donacii. Prihodite ostvareni po osnov na najniskata danočna stapka za danok na imot, danok na nasledstvo i danok na podarok i danok na promet na nedviŷnosti, utvrdeni so zakon, se raspredeluvaa vo soodnos 50% za gradot Skopje i 50% za soodvetnata opština vo gradot Skopje. (Zakon za Grad Skopje člen 26)

Ostvaruvanjeto na izvornite prihodi vo opština Čair vo poslednite 5 godini e na nedovolno nivo, ŷto gi argumentira osnovnite hipotezi na ova istraŷuvanje za produktivno upravuvanje so lokalnite javni finansii pod nivoto od 50% od budŷetskite proeckii. Ovoj fakt ja nametnuva potrebata od dlaboka reforma na opštinskata administracija, eliminiranje na neproductivnite rashodi nameneti za vrabotuvanje so privremeni dogovori i istovremeno ja nametnuva potrebata od zgolemuvanje na subvenciite od personalen danok i DDV na najmalku tri pati poveke od tekovnite transferi od ovie centralni fiskalni izvori.

Klučni zborovi: Fiskalna decentralizacija, opština Čair, budŷetski proeckii i realizacija, fiskalni prihodi, resursi i vladini transferi, operativni i kapitalni rashodi.

Abstract

Effective management of public money is very necessary for good governance. With this, the municipalities present to themselves the goals and objectives on which they rely on the realization of the demands and needs of the citizens for a better welfare, certainly in accordance with the defined budget. The municipality of Chair was formed on April 15, 2004, with the new Law on New Territorial Division (“Official Gazette of the Republic of Macedonia” no. 55/04), however as a municipality it dates back to April 15, 1976 when it was formed with the Law on Formation of Municipalities, within the framework of the City of Skopje and for the definition of their territories (“Official Gazette of RSM” no. 8/76). With the new territorial division, the borders of the Municipality of Chair have been greatly narrowed, which will present a great handicap for the further development of the Municipality. (Cair.gov.mk)

The Municipality of Chair as the smallest municipality in the city of Skopje is a municipality with an insufficient budget in relation to the demands and needs of the inhabitants, taking into account the poor infrastructure, high population density and inherited discrimination in all directions from the previous period.

The municipality is financed from its own sources of tax revenues, non-tax revenues, capital revenues, revenues from grants, transfers and revenues from donations. Revenues realized on the basis of the lowest tax rate for property tax, inheritance tax and gift tax and real estate turnover tax, determined by law, are distributed in proportion 50% for the City of Skopje and 50% for the respective municipality in the city of Skopje (Law on the City of Skopje Article 26)

The realization of source revenues in the Municipality of Cair during the last 5 years is at insufficient levels, which argues the basic hypotheses of this research for a productive management of local public finances below the level of 50% of budget projections. This fact imposes the need for deep reform of the municipal administration, elimination of unproductive expenditures addressed to employment with temporary contracts and at the same time imposes the need to increase subsidies from personal tax and VAT to at least three times the current transfers from these central fiscal sources.

Keywords: Fiscal decentralization, Cair municipality, budget projections and implementation, fiscal revenues, resources and government transfers, operating and capital expenditures.

Lista e tabelave

Tabela 1. Realizimi i buxheteve për të hyrat për periudhën 2015-2019

Tabela 2. Të ardhurat tatimore

Tabela 3. Të ardhurat jotatimore

Tabela 4. Të ardhurat Kapitale

Tabela 5. Realizimi i të hyrave nga transferet dhe donacionet

Tabela 6. Realizimi i të hyrave nga buxheti themelor

Tabela 7. Realizimi të hyrave nga dotacionet

Tabela 8. Realizimi i të hyrave nga aktivitetet vetëfinancuese

Tabela 9. Realizimi i të hyrave nga Donacionet

Tabela 10. Realizimi i buxheteve për të dalat për periudhën 2015-2020

Tabela 11. Realizimi i të dalurava për paga dhe kompensime

Tabela 12. Realizimi i të dalurave nga rezerva dhe shpenzime të padefinuara

Tabela 13. Realizimi i të dalurave nga mallra dhe shërbime

Tabela 14. Realizimi i të dalurave për pagim kamate

Tabela 15. Realizimi i të dalurave për subvencione dhe transferime

Tabela 16. Realizimi i të dalurave për benefite sociale

Tabela 17. Realizimi i të dalurave për shpenzime kapitale

Tabela 18. Realizimi i të dalurave për pagesën e kryegjësë

Tabela 19. Realizimi i të dalurave nga buxheti themelor

Tabela 20. Realizimi i të dalurava nga dotacionet

Tabela 21. Realizimi i të dalurave nga aktivitetet vetëfinancuese

Tabela 22. Realizimi i të dalurave nga donacione

Tabela 23. Këshilli i Komunës

Tabela 24. Kryetari i Komunës

Tabela 25. Administrata e Komunës

Tabela 26. Numri i të punësuarve në Komunën e Çairit dhe shpenzimet bruto për pagesat

Tabela 27. Tatimi në pronë për personat fizik

Tabela 28. Tatimi në pronë për personat juridik

Tabela 29. Tatim paguesit

Tabela 30. Të dhëna për Furnizimet Publike

Tabela 31. Legalizimi i objekteve

Tabela 32. Të hyrat nga Legalizimi

Tabela 33. Kalendari buxhetor i njësive të vetëqeverisjes lokale

Tabela 34. Mosarkëtimi i tatimeve komunale për personat fizik

Tabela 35. Mosarkëtimi i tatimeve komunale për personat juridik

Tabela 36. Të hyrat nga TVSH-ja dhe të hyrat e deleguara për tatim personal

Lista e grafikoneve

Grafikoni 1. Realizimi i buxheteve për të hyrat për periudhën 2015-2020

Grafikoni 2. Mesatarja e kategorive në periudhën e analizuar

Grafikoni 3. Pjesmarrja e buxheteve

Grafikoni 4. Realizimi i buxheteve për të dalat për periudhën 2015-2020

Grafikoni 5. Realizimi i të dalurave

Grafikoni 6. Realizimi i të dalurava nga krediti

Grafikoni 7. Këshilli i Komunës së Çairit

Grafikoni 8. Kryetari i Komunës

Grafikoni 9 Administrata e Komunës së Çairit

Grafikoni 10. Shpenzimet bruto për të punësuarit në Komunën e Çairit

Grafikoni 11. Tatimi në pronë 2015-2019

Grafikoni 12. Tatim paguesit

Grafikoni 13. Të hyrat nga Legalizimi

Shkuretsat

QZHDL Qendra për Zhvillimin e Demokracisë Lokale

FSHHM Fondacioni Shoqërisë së Hapur – Maqedoni

NJVL Njësia e Vetëqeverisjes Lokale

MVL Ministria për Vetëqeverisje Lokale

RVM Republika e Maqedonisë së Veriut

ZHEL Zhvillimi Ekonomik Lokal

IZHEL Indeksi i performancave të decentralizimit (IPD) në fushën e ZHEL

USAID Agjencia Amerikane për Zhvillim Ndërkombëtar

PHTIRPD Plani i hollësishëm për transferimin e ingerencave dhe resurseve në procesin e decentralizimit

BNJVL Bashkësia e Njësive për Vetëqeverisje Lokale në RVM

KE Komisioni Evropian

INP Instrumenti për Ndihmë Parahyrëse

BPV Bruto Produkti Vendor

AIMV Agjencia Informativë Maqedonase së Veriut

ZHBR Zhvillimi i Barabartë Rajonal

MKD Denari maqedonas

TVSH Tatimi i Vlerës së Shtuar

Përkufizimi i termave kryesorë

Komuna - është njësi e vetëqeverisjes lokale, si bashkësi e banorëve të një territori të caktuar, e përcaktuar me ligj, e cila përmes organeve dhe përmes administratës si dhe veprimtarive të organizuara publike, mundëson kryerjen e kompetencave të përcaktuara me ligj.

Burime vetjake të të hyrave: janë tatimet lokale, taksat lokale dhe kompenzimet lokale, të hyrat nga prona e komunës, vetëkontributi, dënimet me para, donacionet dhe të hyra tjera të rregulluara me ligj;

Buxhet: është plani vjetor për financimin e kompetencave të komunës, i cili përbëhet nga vlerësimi vjetor i të hyrave sipas burimeve dhe të dalave sipas destinimeve;

Buxheti i komunave : është plani vjetor i hyrjeve, i të të ardhurave të tjera dhe i mjeteve dhe përfshin buxhetin themelor, buxhetin e dotacioneve, buxhetin e donacioneve, buxhetin e huave dhe buxhetin e aktiviteteve të vetëfinancimit;

Shfrytëzues komunalë të buxhetit janë organet e komunës dhe shërbimet publike të themeluara nga komuna;

Tatim lokal është tatimi për të cilin komuna përcakton lartësinë e shkallës në suaza të përcaktuara me ligj;

Taksë lokale është kompensimi në para për shërbimet dhe të drejtat të cilat organet komunale ua japin personave juridikë dhe fizikë, lartësinë e së cilës e përcakton komuna në suazat e përcaktuara me ligj;

Kompenzim lokal është kompenzimi në para për mbulimin e shpenzimeve lidhur me shërbimet të cilat organet komunale ua japin personave juridike dhe fizikë, lartësinë e së cilës e përcakton komuna në pajtim me ligjin;

Dotacion: është transferi nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe buxhetet e fondeve në buxhetin e komunës;

Dotacioni i destinuar: është dotacion i destinuar për financimin e aktivitetit konkret;

Dotacion kapital: është dotacion për financimin e projekteve komunale për investime kapitale;

Blok dotacion : është dotacioni i destinuar për financimin e kompetencave në fushë të caktuar të përcaktuar me ligj;

Dotacion për kompetencë të deleguar: është transferi i mjeteve nga buxheti i organit të administratës shtetërore në buxhetin e komunës, të cilat shfrytëzohen për financimin e kompetencës së deleguar.

Të hyra nga tatimi mbi vlerën e shtuar janë pjesë e të hyrave nga tatimi mbi vlerën e shtuar të cilat shpërndahen nëpër komuna;

Të hyra nga pronësia e komunës janë të hyrat nga e drejta për pronësi të pronës, mjeteve financiare dhe të drejtave;

Ngarkimi me borxh i komunave është sigurimi i mjeteve financiare nga burimet e vendit dhe të huaja të kapitalit, në suazat dhe nën kushte të përcaktara me ligj;

KAPITULLI I. HYRJE

"Gjithë filozofia e qeverisjes bazohet në shpërndarje dhe rishpërndarje të resurseve ekonomike dhe financiare"
Volter

1.1. Qëllimi dhe rëndësia e studimit

Teza ka për qëllim bazik të jep përgjigje të argumentuar për nivelin shumë të ulët të realizimeve buxhetore të komunës së Çairit për periudhën kohore 2015-2020. Arritja e këtij qëllimi madhor do të realizohet nëpërmjet analizës së procesit të buxhetimit dhe të realizimit të buxhetit nga burimet vetanake dhe burimet e deleguara për komunën e Çairit si njësi e vetëqeverisjes lokale në Maqedonin e Veriut.

Analizat do të përfshijnë: analiza e procesit të decentralizimit fiskal dhe financiar, politikat e buxhetimit dhe të realizimit të buxheteve për periudhën 2015-2020, analiza e pasqyrave financiare të Komunës, analiza e buxhetit të konsoliduar, analiza e buxhetit bazë, analiza e blok dotacioneve dhe aspekte tjera për temën e zgjedhur.

Analizat financiare do të fokusohet në nivelin e ulët të realizimit të buxhetit, realizimin e dobët të tatimeve, politikat joadekuate që përdoren për harxhimin e buxhetit, niveli i pamjaftueshëm i dotacioneve për arsimin fillorë në Komunën e Çairit.

Objektivat e punimit:

1. Do të synohet të jipet përgjigje në dilemën bazike se komuna ka dështime paralele në procesin e planifikimit buxhetor dhe të realizimit të buxhetit në veçanti të buxhetit bazë.
2. Të definohen shkaqet në realizimin e ulët të të hyrave nga tatimin në pronë, tatimi në qarkullim, taksa komunale, tatimi në ndërtimin dhe të hyrat tjera burimore komunale,
3. Niveli i ulët i transfereve nga buxheti qendror në emër të TVSH-ës dhe tatimit personal janë pasojë e formulës joadekuate të transferit dhe evazionit fiskal që është i përhapur në komunën e Çairit,

4. Të jep përgjigje në raportin joadekuat në mes të shpenzimeve vijuese dhe shpenzimeve kapitale në dëm të shpenzimeve kapitale përkundër faktit që komuna e Çairit ka përjetuar një urbanizim masiv por kreysisht jolegal.

Lënda e hulumtimit do të përfshijë analizën e procesit të projeksioneve buxhetore dhe realizimit të projeksioneve sipas strukturës së të hyrave fiskale dhe shpenzimeve buxhetore. Periudha e analizës do të jetë periudha e fundit pesvjeçare 2015-2020.

Analiza do të jetë e detajuar si në pjesën e të hyrave dhe shpenzimeve me synim të japë përgjigje performancës së ulët financiare të komunës së Çairit si komunë me popullsi shumicë shqiptare në rajonin e Shkupit. Komuna e Çairit si pasojë e performancës të ulët të realizimit të të hyrave vetanake dhe efektuon edhe realizime të ulëta të shpenzimeve vijuese dhe kapitale, që reflektohet në vëllim të ulët të shërbimeve komunale dhe pakënaqësi të qytetarëve.

Problemi me realizimin e dobët të projeksioneve buxhetore lidhet me parashikimet buxhetore jocilësore dhe me angazhimet joadekuate të administratës buxhetore në realizimin e parashikimeve dhe të kulturës së ulët pagesore të qytetarëve dhe të bizneseve në raport me të dhënat fiskale që janë të hyra vetanake buxhetore të komunës së Çairit.

Pyetjet kërkimore:

1. Përgjegjësia për realizimin e dobët të të hyrave buxhetore komunale është administrata joefikase ose kulturës së ulët fiskale të qytetarëve dhe bizneseve?
2. Mospasja e evidencës së azhuruar dhe të saktë të obliguesve tatimor në emër të tatimit në pronë, tatimit në qarkullim dhe taksës komunale a është shkak për projeksione joreale buxhetore dhe realizim të dobët të buxhetit komunal?
3. A jeni të mendimit se amnestia fiskale dhe procedurat më rigorozë juridike në drejtim të arkëtimit të të hyrave burimore fiskale do të rrisin likuiditetin e buxhetit komunal?
4. Zvogëlimi i shpenzimeve operative fiskale në të gjitha bazat nga pagat, mallrat dhe shërbimet, shërbimet e kontraktuara dhe rritja e shpenzimeve kapitale në cilin nivel do të ngrit cilësinë e shërbimeve komunale dhe disiplinën fiskale?
5. Ndërrimi i përqindjes së TVSH-ës dhe formulës së alokimit të TVSH-ës duke dhënë përparsi numrit të banorëve në raport me teritorin, a do të rriten të hyrat fiskale të deleguara në buxhetin e komunës?

1.2. Hipotezat e hulumtimit

H1: Realizimi shumë i ulët i të hyrave tatimore burimore (tatimi në prone, tatimi nëqarkullim dhe taksa komunale) është pasojë e menaxhimit joefikas të administratës komunale dhe të qytetit të Shkupit dhe kulturës së ulët fiskale të qytetareve dhe bizneseve,

H2. Menaxhimi më efikas e perspektiv i tatimit në pronë , tatimit në qarkullim dhe taksës komunale në bashkëpunim me qytetin e Shkupit dhe amnestia fiskale për borxhet tatimore më të vjetra se pesë vite do të përmirëson likuiditetin e buxhetit nga burimet vetiake,

H3. Reformimi i administratës komunale në funksion të zvoglimit të tepricës teknologjike dhe orientimi i këtyre kursimeve buxhetore në investime kapitale do të përmirëson shërbimet komunale dhe do të rrit besueshmërinë e qytetarëve në organet komunale,

H4: Ngritja e iniciativës për ndryshimin e formulës për alokimin e TVSH-së dhe rritja e % së TVSH-së në nivelin e 10% do të përmirëson likuiditetin e buxhetit komunal dhe do të krijoj fonde për investime kapitale në komunën e Çairit .

1.3. Metodatat hulumtuese

Në këtë punim studimor do të shfrytëzohet një metodologji e tillë hulumtimi që nisat nga e përgjithshmja tek konkretja. Në radhë të parë jepen objektivat e përgjithshme dhe specifike se ç'farë pretendohet të arrihet në këtë studim, metodat dhe teknikat që do të përdoren, të dhënat e përgjithshme dhe specifike të këtij studimi, analiza e tyre si dhe në fund interpretimi i rezultateve. Rezultatet e gjetura nuk kanë për qëllim përgjithësimi.

Gjithashtu do të përdoren Metodatat statistikore-përmes tabelave dhe grafikoneve do të jepen të dhëna relevante sasiore rreth planifikimit dhe realizimit të buxhetit në komunën e Çairit.

Realizimi i këtij punimi do të bazohet në përpunimin e të dhënave financiare bazuar në buxhetet dhe raportet financiare, bazuar në të dhënat e mia si e punësuar në Komunë nga viti 2008, nga bisedat, mendimet e stafit të sektorit të financave.

Metodat e përgjithshme shkencore:

- Metoda e analizës – do të bazohet në analizën e dokumenteve të ndryshme financiare të Komunës së Çairit
- Metoda statistikore – nëpërmjet kësaj metode do të pasqyrohen tabela dhe grafikone të ndryshme për krahasimin ndërmjet viteve
- Metoda komparative – do të krahasojmë të dhëna financiare nëpër komuna të ndryshme në MV.

KAPITULLI II. RISHIKIMI I LITERATURËS

2.1. Përshkrimi gjeneral i procesit të decentralizimit në vend

Pas pavarësisë në vitin 1991, Republika e Maqedonisë së Veriut trashëgoi një sistem prej 34 komunash të bazuara në qendra të mëdha urbane, kështu që konsiderohej një nga vendet më të centralizuara në Evropë. Me miratimin e Ligjit për Vetëqeverisjen Lokale në vitin 1996 dhe organizimin territorial pasues, u formuan 124 njësi të vetëqeverisjes lokale.

Në vitin 1997, Parlamenti ratifikoi Kartën Evropiane të Vetëqeverisjes Lokale¹, e cila pranoi zyrtarisht standardet evropiane për transferimin e përgjegjësiave nga pushteti qendror në atë vendor. Me nënshkrimin e Marrëveshjes Kornizë të Ohrit² në vitin 2001 u hodhën bazat për reforma të mëtejshme në procesin e decentralizimit të vendit, pasi një nga dispozitat kryesore të tij theksonte zhvillimin e decentralizimit, si dhe zgjerimin e hapësirës për përdorimin e gjuhëve në vetëqeverisjen lokale.

Në vitin 2002 është miratuar Ligji i ri për Vetëqeverisjen Lokale³, i cili ka forcuar kompetencat e përfaqësuesve të zgjedhur lokalë dhe ka rritur kompetencat komunale në përputhje me Kushtetutën dhe Kartën Evropiane të Vetëqeverisjes Lokale. Ligji për organizimin territorial⁴, Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale⁵ dhe Ligji për qytetin e Shkupit⁶ janë miratuar në gusht të vitit 2004. Sot, vetëqeverisja lokale në Republikën e Maqedonisë së Veriut territorialisht dhe administrativisht është e organizuar në 84 komuna dhe në qytetin e Shkupit, si njësi e veçantë e vetëqeverisjes lokale me 10 komuna në territorin e saj. Ligji për

¹<https://rm.coe.int/168071b68b>

²https://sq.wikipedia.org/wiki/Marr%C3%ABveshja_e_Ohrit

³<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

⁴<https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=9370> ,

⁵http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_edinicite_lokalnata_samouprava.pdf ,

⁶<https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=9368> ,

Vetëqeverisjen Lokale⁷ u jep të drejtë komunave që të formojnë dy forma të vetëqeverisjes lokale dhe në atë të ashtuquajturat njësi të vetëqeverisjes lokale.

Këto forma të vetëqeverisjes lokale funksionojnë në kuadër të komunës, si formë e vetëorganizimit të qytetarëve dhe në emër të komunës mund të kryejnë funksione të caktuara, të përcaktuara me Statutin e komunës.

Decentralizimi është në fakt transferimi i funksioneve (dimensioni funksional) dhe i aseteve (dimensioni fiskal) nga pushteti qendror tek ai vendor që gëzojnë autonomi në kryerjen dhe shpenzimin e tyre, brenda kuadrit të përcaktuar me ligj. Pra, decentralizimi është një proces dinamik që kërkon reforma të vazhdueshme në administratën publike. Qëllimi kryesor që duhet të arrihet përmes procesit të decentralizimit është përmirësimi i efikasitetit të përgjithshëm të sektorit publik dhe rritja e cilësisë dhe sasisë së shërbimeve vendore me qëllim përmirësimin e qytetarëve. Shtyllat kryesore të decentralizimit fiskal janë si më poshtë:

- bartja e kompetencave (përcaktimi i saktë i përgjegjësive të vetëqeverisjes lokale);
- shpërndarja e të ardhurave (transferimi i të ardhurave duhet të shoqërohet me kompetenca të caktuara);
- transfertat fiskale ndërqeveritare (për të siguruar ekuilibrin fiskal horizontal dhe vertikal);
- borxhi ndaj pushtetit vendor (kërkon ekzistencën e institucioneve financiare të zhvilluara, rregullimin e duhur dhe menaxhimin efikas të mjedisit makroekonomik).⁸

Procesi i decentralizimit në vend filloi në korrik të vitit 2005 dhe përfshinte dy komponentë kryesorë: transferimin administrativ të burimeve njerëzore dhe pronës komunale dhe transfertat financiare nga niveli qendror në atë lokal.

Kështu, deri në fund të muajit mars 2007, nga niveli qendror në atë lokal janë transferuar 29671 punonjës (shumica në fushën e arsimit) dhe 530 institucione (shkolla fillore dhe të mesme, shtëpi pleqsh, kopshte, institucione kulturore dhe njësi zjarrfikëse territoriale).Pra, të gjitha njësitë e vetëqeverisjes lokale janë përgjegjëse për zbatimin e 12 kompetencave në vijim:

- planifikimi urban dhe rural,

⁷<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

⁸Sali Kelmendi, Politikat Ndërqeverisëse-Decentralizuese në Ndërtimin e Administratës,Kuptimi i decentralizimit dhe avantazhet e tij, Shtypëshkronja ‘‘PEGI’’, Tiranë, 2003, fq.12-17

- mbrojtjen e mjedisit,
- zhvillimin ekonomik lokal,
- shërbimet e punës (përfshirë furnizimin me ujë, kanalizimet, higjienën publike, menaxhimin e mbetjeve, transportin publik, ndërtimin dhe mirëmbajtjen e rrugëve lokale),
- kultura,
- sport dhe rekreacion,
- mbrojtja sociale dhe mbrojtja e fëmijëve,
- arsimi (fillor dhe i mesëm),
- kujdesi shëndetësor në mbrojtje,
- aktivitete për mbrojtjen dhe shpëtimin e qytetarëve dhe mallrave,
- mbrojtja nga zjarri
- mbikëqyrja e kryerjes së kompetencave komunale.⁹

Programi i parë i decentralizimit u pasua nga dy programe trevjeçare për zbatimin e procesit të decentralizimit (2004-2007 dhe 2008-2010) dhe Plani i detajuar për transferimin e kompetencave dhe burimeve në procesin e decentralizimit (prill 2005). Për të kompletuar transferimin e kompetencave, asetëve, objekteve dhe punonjësve nga niveli qendror në atë lokal, janë miratuar ose ndryshuar më shumë se 80 ligje të cilat rregullojnë procesin e decentralizimit.¹⁰ Shumica e ligjeve, të identifikuara në Programin Operativ për Decentralizimin e Pushtetit, janë miratuar para fillimit zyrtar të zbatimit të procesit të decentralizimit (në korrik 2005).¹¹

Në vitin 2008/2009, Kuvendi miratoi ligje shtesë për të rregulluar më tej zbatimin e kompetencave komunale. Ligji për bashkëpunim ndërkomunal¹², për shembull, përcakton format dhe instrumentet për stimulimin e bashkëpunimit ndërkomunal në ushtrimin e kompetencave të decentralizuara. Gjithashtu në vitin 2009 u miratua një ligj i ri për mbrojtjen sociale¹³, duke krijuar një rrjet të institucioneve publike për mbrojtjen sociale.

⁹Doracak për kryetarët e komunave dhe për anëtarët e këshilleve të komunave në Republikën e Maqedonisë, Bashkësia e Njësive të Vetëqeverisjes lokale të Republikës së Maqedonisë së Veriut – BNJVL, fq.45-49

¹⁰Bashkësia e Njësive për Vetëqeverisje Lokale (2009) Qëndrime të sistematizuar, BNJVL, qershor 2009, fq.18-24

¹¹https://ener.gov.mk/files/propisi_files/documents/710_%

¹²<http://www.mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20per%20bashkepunim%20nderkomunal.pdf>

¹³<https://dejure.mk/zakon-izmena/ligj-per-mbrojtje-sociale>

Ndryshimet në Ligjin për Tokën Ndërtimore¹⁴ parashikojnë që 80% e tarifës së paguar nga investitorët janë të hyra komunale dhe 20% janë të hyra të buxhetit qendror.

Në shtator 2011, Qeveria e vendit pritës miratoi Programin e fundit trevjeçar të Zbatimit të Procesit të Decentralizimit (2012-2014), i cili fokusohet, ndër të tjera, në:

- vazhdimi efikas dhe efektiv i decentralizimit, si parim kyç i Marrëveshjes Kornizë të Ohrit,
- decentralizimi fiskal i komunave të tjera nga faza e parë,
- masat dhe aktivitetet specifike për forcimin e kapaciteteve të autoriteteve vendore për menaxhimin e borxhit,
- përmirësimi i mëtejshëm i kuadrit normativ për financimin e autoriteteve vendore me qëllim optimizimin e zbatimit të kompetencave të transferuara në fazat e mëparshme;
- forcimi i mëtejshëm i kapaciteteve të autoriteteve vendore për kryerjen e kompetencave të tyre,
- sigurimin e qasjes proaktive në informacionin publik dhe rritjen e nivelit të transparencës dhe llogaridhënies,
- Rritja e përfshirjes së qytetarëve në proceset zhvillimore nëlëvizjet politike dhe vendimmarrja në nivel lokal,
- forcimi i mëtejshëm i partneriteteve ekzistuese dhe
- sigurimin e zhvillimit të qetë dhe të barabartë rajonal, gjegjësisht zvogëlimin e pabarazive ekzistuese ndërmjet komunave.¹⁵

Decentralizimi fiskal është një komponent thelbësor i reformës së decentralizimit.¹⁶ Termi decentralizim fiskal nënkupton krijimin e një mekanizmi të përshtatshëm për financimin e komunave, që është transparente dhe e bazuar në kritere objektive.

¹⁴<https://dejure.mk/zakon/ligj-per-token-per-ndertim-i>

¹⁵Grivçev Vasil, Ligji për Financat dhe të drejtën financiare, Instituti për Promovimin e Biznesit në SRM –Politika e Vetëqeverisjes – Shkup, fq.70-72

¹⁶Abdylmenaf Bexheti, "Financat publike", Arbëria design, Tetovë, 2017, fq.125

Paralelisht me bartjen e kompetencave të njësive të vetëqeverisjes lokale realizohet edhe bartja e mjeteve të nevojshme për kryerjen e asaj kompetence nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut¹⁷ dhe mjetet buxhetore. Për të mundësuar zbatimin efektiv të kompetencave të decentralizuara, njësitë e vetëqeverisjes vendore duhet të kenë një bazë adekuate të të ardhurave dhe kapacitet adekuat për të financuar funksionet e reja. Decentralizimi fiskal filloi zyrtarisht më 1 korrik 2005.¹⁸

Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale parasheh qasjen me faza në marrjen e kompetencave më të mëdha financiare të komunave. Në pajtim me ligjin¹⁹, decentralizimi fiskal në Republikën e Maqedonisë së Veriut bazohet në këto parime të përgjithshme:

- transferimi në faza i kompetencave në përputhje me kapacitetin e komunave për të marrë kompetenca
- alokimi i drejtë dhe adekuat i burimeve financiare për ekzekutim efikas dhe të pandërprerë të kompetencave të bartura;
- transferimi i fondeve nga buxheti i pushtetit qendror dhe fondet për funksionet që kalojnë në kompetencë të komunave.

Qeveria qendrore ka vendosur afate që komunat e vendit të forcojnë kapacitetet e tyre të brendshme. Faza e parë e procesit të decentralizimit fiskal filloi me marrjen e të drejtës së komunave për të disponuar burimet e mëposhtme të të ardhurave:

- të ardhurat e vetanake (tatimet vendore, taksat vendore, tarifat vendore, donacionet, vetëkontributet),

- transfertat nga buxheti vendor (grante të destinuar për arsimin, mbrojtjen sociale, kulturën, mbrojtjen nga zjarri, grantet kapitale për ndërtimin dhe mirëmbajtjen e rrugëve, të ardhurat nga TVSH dhe tatimin mbi të ardhurat personale) dhe

- të ardhurat nga huamarrja.

Transferimi i të ardhurave nga buxheti qendror në fazën e parë u krye si më poshtë:

¹⁷<https://vlada.mk/node/18398?ln=sq>

¹⁸Daskalovski Fidas, Nikolovska Ana, Risteska Maria, Udhëzues për Buxhet, Fondacioni Friedrich Ebert, Shkup 2008, fq.120-123

¹⁹<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

- Qeveria të miratojë një metodologji për shpërndarjen e të hyrave nga tatimi mbi vlerën e shtuar dhe kapitali, grantet e dedikuara dhe bllok,
- me qarkore buxhetore, Ministria e Financave të informojë secilën komunë veçmas për shumën e të hyrave të marra nga taksat e planifikuara në buxhetin e komunave,
- Deri më 31 dhjetor 2004, komunat duhej të fillonin zbatimin e planit për zgjidhjen e detyrimeve të prapambetura nga partnerët e biznesit dhe kreditorët e tjerë, i cili doli përpara 31 dhjetorit 2001.²⁰

Parakusht ishte të paktën 90% e numrit të përgjithshëm të komunave, që mbulojnë të paktën 90% të popullsisë në vend, të kenë:

- së paku 2 (dy) punonjës në administratën komunale të cilët janë të kualifikuar në fushën e menaxhimit financiar, përgatitjes, ekzekutimit të buxhetit, kontabilitetit dhe pasqyrave financiare,
- së paku 3 (tre) punonjës në administratën komunale të cilët janë të kualifikuar për identifikimin dhe mbledhjen e tatimeve.²¹

Në janar të vitit 2007, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut themeloi Komisionin për të vlerësuar nëse komunat i kanë plotësuar kushtet e nevojshme për të hyrë në fazën e dytë të decentralizimit fiskal. Komisioni ka dorëzuar raporte tremujore për rezultatet e komunave në përgatitjen për fillimin e fazës së dytë. Prandaj, në korrik 2007, dy vjet pas fillimit të fazës së parë, grupi i djathtë prej 42 njësive të vetëqeverisjes lokale, së bashku me Qytetin e Shkupit, hynë në fazën e dytë të decentralizimit fiskal. Faza e dytë ishte e kushtëzuar sa i përket asaj se çfarë duhet të bëjnë komunat për t'iu qasur kësaj faze. Përkatësisht, komunat është dashur të plotësojnë disa kritere të cilat janë përcaktuar edhe në Ligjin për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale (neni 46)²², dhe ato janë:

- 1) janë plotësuar kushtet për fazën e 1 (e parë),
- 2) ka kapacitet adekuat të stafit të menaxhimit financiar,
- 3) janë shfaqur rezultate të mira financiare në 24 muajt e fundit,

²⁰Udhëzues për buxhet, Fondacioni Friedrich Ebert - Zyra e Shkupit, Shkup, 2016, fq.12-20

²¹Udhëzues për procedurat në menaxhimin financiar për njësitë e qeverisjes vendore, UNDP , qershor 2008, fq.132

²²Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale, neni 46

4) raportimin me kohë dhe të rregullt në Ministrinë e Financave për rezultatet e mira të funksionimit dhe verifikimin nga Ministria e Financave dhe

5) nuk ka detyrime të papaguara ndaj furnitorëve ose ndonjë kreditori tjetër që tejkalon kushtet e zakonshme të pagesës.

Kapaciteti financiar i komunave është baza për suksesin e decentralizimit. Sipas këtij sistemi të ri, bashkive iu dha mundësia të krijonin politikën e tyre fiskale. Nga ky këndvështrim, kapaciteti fiskal duhet kuptuar si një aftësi potenciale e njësisve të vetëqeverisjes vendore për të mbledhur të ardhura nga burimet e veta në mënyrë që të mund të sigurojnë një nivel standard të mirave dhe shërbimeve publike. Prandaj, vetë komunat duhet të kujdesen për përmbushjen në kohë të të gjitha aktiviteteve të parapara në kalendarin e tyre fiskal dhe vazhdimisht të kërkojnë mënyra për të rritur kapacitetin e tyre fiskal.²³

Kështu, kapaciteti fiskal mund të përkufizohet si aftësia potenciale e qeverisjes vendore për të mbledhur të ardhura nga burimet e tyre për të ofruar një paketë të caktuar të mirash dhe shërbimesh publike.

Megjithatë, në mënyrë ideale, kapaciteti tatimor duhet të matet nga madhësia e bazës tatimore të disponueshme për autoritetet vendore ose nga të ardhurat që do të nxirreshin nga ajo bazë tatimore me normat standarde tatimore. Aplikimi i shumës faktike të të ardhurave të mbledhura në një komunë të caktuar, si masë e kapacitetit fiskal, duhet të shmanget nëse autoritetet vendore mund të kontrollojnë normat tatimore, bazën tatimore ose përpjekjet e bëra në zbatimin administrativ të rregulloreve tatimore.²⁴

Bota përdor një sërë metodash për të matur kapacitetin fiskal lokal.

Masa e parë e kapacitetit fiskal është niveli i kaluar i të hyrave të papaguara të komunës, për shembull, të hyrat e mbledhura vitin paraprak. Duke aplikuar nivelin e rimëkëmbjes nga e kaluara, problemi i stimujve negativë nuk zgjidhet në mënyrë të kënaqshme. Domethënë, herët a vonë autoritetet lokale do të "kuptojnë" se nivelet më të larta të arkëtimit do të thotë shuma më të vogla të dotacioneve.

²³Zh.Ristiq, *Ekonomia fiskale*, Beograd, 1991, fq.145-148

²⁴Udhëzues për procedurat në menaxhimin financiar për njësitë e qeverisjes vendore, UNDP , qershor 2008,fq.131

Së dyti, të dhënat e grumbullimit historik duhet të aplikohen më drejtpërdrejt për të minimizuar stimujt negativë për të mobilizuar të ardhurat. Për shembull, kapaciteti fiskal mund të përkufizohet në terma relativë duke përcaktuar raportin e të ardhurave aktuale (veta) për frymë të një komune dhe të ardhurave mesatare (veta) për frymë të të gjitha komunave të kombinuara. Me zgjedhjen e vitit fillestar, këta tregues mund të përdoren më pas për të parashikuar kapacitetin fiskal të çdo komune për vitin e ardhshëm.

Ky kapacitet do të jetë i barabartë me koeficientin e treguesve për atë komunë (llogaritur në vitin fillestar), shumëzuar me totalin e të ardhurave të parashikuara për të gjitha njësitë vendore për vitin e ardhshëm.

Së treti, një masë e përhapur është niveli i të ardhurave personale për frymë. Kjo masë tenton të jetë e mirë, e përdorur gjerësisht dhe e thjeshtë. Një masë tjetër e përhapur është produkti i brendshëm bruto (GDP), i cili është ekuivalenti lokal i produktit të brendshëm bruto (PBB) në nivel kombëtar dhe mund të përdoret si matës i kapacitetit fiskal. BEP është një masë më gjithëpërfshirëse e kapacitetit fiskal dhe jo të ardhurat për frymë, sepse përfshin të ardhurat e krijuara brenda rajonit, pavarësisht vendndodhjes së punëtorit ose vendbanimit të prodhuesit.

Masa e katërt është totali i burimeve të tatueshme (VOR). Kjo masë është një version i modifikuar i BEP-së, por përjashton disa zëra të kapacitetit fiskal, si taksat qendrore dhe transfertat, sepse ato nuk ofrojnë një bazë të mundshme tatimore.

Së pesti, vende të caktuara (për shembull, Kanada, Shtetet e Bashkuara dhe, së fundmi, Rusia) përdorin një masë shumëdimensionale të kapacitetit fiskal, të njohur si Sistemi i të Ardhurave Përfaqësuese (SRP). Ideja bazë e këtij sistemi është të llogaritet sasia e të hyrave që një departament komunal do të mblidhte duke aplikuar një përpjekje mesatare fiskale.

Kjo bëhet duke mbledhur të dhëna për mbledhjen e të ardhurave dhe bazat tatimore të secilës prej taksave që analizohen, për çdo pushtet vendor.²⁵

Bazuar në informacionin mbi të gjitha bazat tatimore të çdo komune, si dhe përpjekja mesatare fiskale kombëtare për secilën nga taksat, mund të llogarisë shumën e të ardhurave që

²⁵Po aty.fq.150-210

secila prej komunave do të mblidhte me përpjekjen mesatare fiskale. Për më tepër, shuma përdoret për llogaritjen e kapacitetit fiskal të secilës komunë.²⁶

Përfitimi kryesor i SRP është se llogaritjet bëhen në një nivel të degazuar dhe bazuar në njohuri të hollësishme të (ose masave të) bazës ligjore tatimore. Në përgjithësi, SRP është një metodë shteruese dhe e plotë për matjen e saktë të kapacitetit fiskal të një komune individuale. Ai mbështetet në të dhëna të ndara dhe merr parasysh ndryshimet në normat efektive tatimore të komponentëve të ndryshëm tatimorë dhe burimeve të të ardhurave jotatimore. Si rezultat, kapaciteti fiskal (i matur me këtë sistem) mund të konsiderohet si një paraqitje më e saktë e kapacitetit aktual të secilës komunë specifike.²⁷

Megjithatë, për shkak të natyrës së zbrërthyer të llogaritjeve, masa është më intensive e të dhënave dhe, për rrjedhojë, nuk është gjithmonë e mundur të zbatohet.

Fakti është se secila metodë ka avantazhet dhe disavantazhet e saj dhe komunat do të aplikojnë atë për të cilën kanë të dhënat e nevojshme. Cilësia e analizës së kapacitetit fiskal të komunës do të varet nga përshtatshmëria dhe cilësia e të dhënave.²⁸

Si rekomandime për përcaktimin real të kapacitetit fiskal të njësisë të vetëqeverisjes lokale mund të përmenden:

- sigurimi i të dhënave për vlerën e PBB-së komunale;
- inkurajimi i bashkive, kapaciteti fiskal i të cilave është nën mesataren, të marrin masat e nevojshme për të rritur përpjekjet e tyre fiskale:
- rritja e mbulimit të tatimpaguesve, pra zgjerimi i bazës tatimore;
- zgjedhja e një norme tatimore të përshtatshme, sipas aftësive ekonomike të popullsisë;
- përmirësimin e administrimit dhe mbledhjes së taksave.

²⁶Sabahudin Komoni: Financat publike, Prishtinë, 2008, fq.124-126

²⁷Sabri Kadriu: Financa Publike, Prishtinë, 2012, fq.92-93

²⁸Zhivko Atanasovski, "Financat publike", 2004, fq.171

2.2. Ligjet që ndikojnë në financimin e komunave

Pse procesi i decentralizimit duhet të shihetsi një proces pozitiv dhe si zbatohet decentralizimi? Decentralizimi zbatohet, para se gjithash, përmes miratimit të ligjeve, ndryshimeve ose plotësimeve të tyre. Me disa dispozita përcaktohet edhe e drejta e ndonjërit nga organet kompetente të bëjnë ri-rregullimin e çështjes së caktuar juridike lidhur me kompetencën e njësive të vetëqeverisjes lokale me akt nënligjor.

Ekzistojnë edhe dispozita të atilla në rregulloret me të cilat përcaktohet e drejta e njësisë të vetëqeverisjes lokale në mënyrë të pavarur të rregullon ndonjë çështje të caktuar juridike me miratimin e aktit në kompetencën e saj.²⁹ Me Ligjin për vetëqeverisje lokale³⁰ (lex generalis – ligj i përgjithshëm për çka më detajisht do të sqarohet më posht në tekstin), me një nenë të veçantë përcaktohet korniza e kompetencave të njësive të vetëqeverisjes lokale sipas fushave, kurse për atë se cilat punë dhe në çfarë vëllimi do të realizohen nga ana e komunave përcaktohet me ligje të veçanta (lex specialis).

Kështu, për shembull, njësia e vetëqeverisjes lokale është kompetente për miratimin e planeve urbanistike, për rregullimin e tokës ndërtimore dhe dhënien e lejeve për ndërtimin e objekteve që janë përcaktuar si kompetencë e saj (për objekte të kategorisë së dytë, gjegjësisht, objekte me rëndësi lokale). Ky formulim në ligj është i përgjithshëm, kurse saktësimi i tij është realizuar me Ligje të veçanta, akte nënligjore dhe me akte të komunës.

Dhe konkretisht, me Ligjin për planifikimin hapësinor dhe urbanistik³¹, përcaktohet cilat lloje të dokumentacionit urbanistik-planifikues miratohen nga ana e njësisë së vetëqeverisjes lokale (Këshilli i komunës), në çfarë procedure, kush dhe si do ti zbatojë planet e miratuara, si financohet miratimi i tyre dhe shumë çështje të tjera. Me Ligjin për ndërtim, përcaktohet procedura për dhënie të lejes për ndërtim, përcaktohen objektet me rëndësi lokale, përcaktohet procedura e mbikëqyrjes ndaj zbatimit të këtij Ligji dhe shumë çështje tjera.

²⁹S.Haderi dhe O.Milova: Financa Publike, Leksione dhe ushtrime, Tiranë,2015, fq.27-30

³⁰<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

³¹<https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2014/10/LIGJ-P%c3%8bR-PLANIFIKIM-HAP%c3%8bSINOR-DHE-URBANISTIK.pdf>

Me Ligjin për tokën ndërtimore³², juridikisht përcaktohet toka ndërtimore, rregullimi i saj, mënyra e përdorimit me të njëjtën, tjetërsimi dhe dhënia me qira, përcaktohet mënyra në të cilën zbatohet procedura (në mënyrë elektronike), përcaktohet forma e akteve dhe dokumenteve në procedurë dhe shumë çështje tjera. Siç është e njohur, me ligj përcaktohet korniza juridike dhe me dispozita të veçanta detajisht rregullohen çështje të caktuara juridike.

Por, për shkak të efikasitetit më të madh, nevojës për monitorimin e ndryshimeve në një fushë të caktuar juridike, nevojat e palëve të interesuara, organizatave shoqërore, me Ligj përcaktohet edhe e drejta që ndonjë çështje e caktuar të ri-rregullohet ose të saktësohet me akt nënligjor me të cilin organit kompetent i jepet e drejta eksplicite me Ligjin konkret.

Në këtë rast me Ligj përcaktohet nëse aktin nënligjor do ta miratojë ministri kompetent ose kryetari i komunës ose Këshilli i komunës. Për ta sqaruar edhe më shumë, ja edhe disa shembuj: kompetenca e komunës në fushën e urbanizmit është përcaktuar me katër ligje (Ligji për ndërtim³³, Ligji për tokën ndërtimore³⁴, Ligji për planifikimin hapësinor dhe urbanistik³⁵ dhe Ligji për kadastrën e patundshmërive³⁶), si dhe një numër i madh të akteve nënligjore të përcaktuara me secilin prej këtyre rregulloreve.

Por, edhe në mënyrë plotësuese, kurse e ndërlidhur me çështje të caktuar juridike, (për shembull, kategorizimi i rrugës për shkak të planifikimit, menaxhimit, ndërtimit, rikonstruimit, rehabilitimit, mirëmbajtjes, mbrojtjes, etj.) në mënyrë të veçantë është rregulluar me Ligjin për rrugët publike³⁷ dhe aktet nënligjore që dalin nga ai, e që do të zbatohen edhe në procedurat në fushën e urbanizmit. Shembulli tjetër është fusha e zhvillimit ekonomik lokal, ku kompetenca e komunës përcaktohet përmes më shumë ligjeve: Ligji për tregti³⁸, Ligji për veprimtarinë hotelierike³⁹, Ligji për veprimtarinë turistike⁴⁰, Ligji për shoqëritë tregtare⁴¹, Ligji për zejtarinë⁴²,

³² <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-token-per-ndertim-i>

³³ <https://dejure.mk/zakon-izmena/ligj-per-ndertim>

³⁴ <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-token-per-ndertim-i>

³⁵ [https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2014/10/LIGJ-P%
c3%8bR-PLANIFIKIM-HAP%
c3%8bSINOR-DHE-URBANISTIK.pdf](https://www.moep.gov.mk/wp-content/uploads/2014/10/LIGJ-P%c3%8bR-PLANIFIKIM-HAP%c3%8bSINOR-DHE-URBANISTIK.pdf)

³⁶ <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-kadastran-e-patundshmerive-i>

³⁷ <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-rruget-publike>

³⁸ <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-tregti>

³⁹ <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-veprimtari-hoteliere-i>,

⁴⁰ <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-veprimtari-turistike-i>

⁴¹ <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-shoqerite-tregtare>

⁴² <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-zejtari-i>

Ligji për ndërmarrjet publike⁴³ dhe të tjerë. Edhe me këto ligje përcaktohet e drejta e ndonjë organi të caktuar kompetent të miratojë akte nënligjore. Për shembull, me Ligjin për veprimtarinë hotelierike përcaktohet se formën e regjistrit, që do ta menaxhoj komuna për hotelieri, do ta përcaktojë ministri me një akt të veçantë.

Kompetencat e komunave janë përcaktuar në kreun e tretë të Ligjit për vetëqeverisje lokale⁴⁴. Sipas ligjit, komunat janë përgjegjëse për sa vijon:

- Planifikimi i zhvillimit urban (urban dhe rural);
- Lëshimi i lejeve të ndërtimit me struktura të rëndësisë vendore të përcaktuara ngaligj;
- Rregullimi hapësinor dhe rregullimi i tokës ndërtimore;
- Mbrojtja e mjedisit dhe e natyrës (masa për mbrojtjen dhe parandalimin e ndotjes së ujit, ajrit, tokës; ruajtja e natyrës; mbrojtje nga zhurmat; mbrojtje kundër emetimeve jonoizuese);
- Zhvillimi ekonomik lokal (identifikimi i zhvillimit dhe prioritetëve strukturore, menaxhimi e politikave ekonomike lokale, duke mbështetur zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe sipërmarrja në nivel lokal – dhe në këtë kontekst, duke marrë pjesë në krijimin e një rrjeti institucionesh në nivel lokal dhe agjencitë për promovimin e partneritetit);
- Shërbimet komunale (furnizimi me ujë të pijshëm, furnizimi me ujë teknologjik; kullimi i ujërave të zeza dhe trajtimi i tyre; ndriçimi i hapësirës publike; organizimi i transportit publik në nivel lokal; mirëmbajtja dhe përdorimi i sipërfaqes së gjelbër; ndërtimi i rrugëve dhe rrugëve lokale dhe mirëmbajtje; grumbullimi, transporti, asgjësimi i mbetjeve komunale dhe teknologjike dhe përpunimi; ndërtimi i zonës së parkimit; ndërtimi i zonës së tregut të hapur dhe mirëmbajtja; furnizimi me gaz natyror dhe energji për ngrohje; ndërtim dhe mirëmbajtja e sinjalizimit të trafikut rrugor; si dhe shumë shërbime të tjera të përshkruara në Ligj);
- Kultura (mbështetje institucionale dhe financiare për institucionet dhe projektet e kulturës; ruajtja e folklorit, traditave dhe zakoneve të vjetra (p.sh. zanatet); organizimi i ngjarjeve kulturore etj.);

⁴³<https://dejure.mk/zakon/ligji-per-plotesimin-e-ligjit-per-ndermarrjet-publike>

⁴⁴<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

- Sporti dhe rekreacioni (zhvillimi i aktiviteteve sportive dhe rekreative në grup;organizimi i ngjarjeve sportive; ndërtimin dhe mirëmbajtjen e objekteve sportive; dhe mbështetjen e shoqatave sportive);
- Mbrojtja sociale dhe mbrojtja e fëmijëve (kopshtet dhe objektet përakomodimin e personave të moshuar – shtëpi për pleq, financim, investim dhemirëmbajtje; ruajtja e kujdesit social për personat me aftësi të kufizuara, fëmijët pa prindërdhe fëmijët me nevoja të veçanta); si dhe kompetenca të tjera në sfera sociale të përcaktuar me ligj;
- Arsimi (krijimi, financimi dhe administrimi i arsimit fillor dhe të mesëm në bashkëpunim me pushtetin qendror dhe në përputhje me ligjin; gjithashtu transporti, ushqimi dhe akomodimi i nxënësve në shkolla dhe konvikte);
- Kujdesi shëndetësor (menaxhimi i rrjetit të organizatave publike të kujdesit shëndetësor dheobjektet në kujdesin parësor shëndetësor, duke përfshirë edhe njësinë e vetëqeverisjes vendore, përfaqësim në bordet e organizatave të kujdesit shëndetësor në pronësi publike, aktivitetet parandaluese, monitorimi i kujdesit shëndetësor mjedisor,monitorimi i sëmundjeve ngjitëse dhe sëmundjeve të tjera të përcaktuar me ligj nëse është e përshtatshme);
- Kryerja e aktiviteteve përgatitore dhe marrja e masave për mbrojtjen dhe kursimin e të mirave qytetare dhe materiale në situata të shkatërrimeve të luftës, fatkeqësive natyrore dhe aksidenteve të tjera dhe pasojave prej tyre (mbrojtja civile);
- Mbrojtja nga zjarri e kryer nga njësitë e zjarrëfiksëve, etj.⁴⁵

Përveç kompetencave të mirëfillta të përmendura më lart, Ligji parasheh edhe kompetenca të deleguara që do të thotë se organet e administratës shtetërore mund t'ua delegojnë kryerjen e detyrave të caktuara kryetarëve të komunave në pajtim me ligjin.⁴⁶

Krahasimi i kompetencave të mbajtura nga komunat maqedonase dhe ato të komunave të tjera në Evropë nxjerr në pah faktin se kompetencat komunale maqedonase të përcaktuara me rregullore pozitive janë identike, dhe në disa raste edhe më të mëdha se ato që mbajnë komunat e disa vendeve evropiane.

⁴⁵Ligji për vetëqeverisje lokale, Kreu III

⁴⁶Po aty. <http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

Për shembull, në Republikën Çeke, Sllovaki dhe Greqi, komunat janë përgjegjëse vetëm për arsimin fillor, me kompetenca të deleguara në fushën e arsimit të mesëm; në disa raste, shteti është përgjegjës për arsimin e mesëm, ku bashkitë janë përgjegjëse vetëm për mirëmbajtjen e ndërtesave ku akomodohen shkollat e mesme. Në Kroaci, Letoni dhe Portugali, komunat nuk janë përgjegjëse për mbrojtjen nga zjarri – shteti është. Në disa vende (Rumania, Polonia, Danimarka), shkalla e parë e vetëqeverisjes lokale, përkatësisht komuna është përgjegjëse për arsimin fillor, ku arsimi i mesëm është kompetencë e shkallës së dytë të vetëqeverisjes lokale - rrethit. Komunat portugeze nuk kanë kompetenca në sferën sociale; kjo është një kompetencë që i përket tërësisht shtetit.

Në vendet anëtare të Bashkimit Evropian, ndryshe nga vendi ynë, është mjaft e zakonshme që kompetencat t'u delegohen nga pushteti qendrorë atijë lokal-komunave. Për shembull, në Belgjikë, si pjesë e kompetencave të tyre të deleguara, komunat kryejnë detyra që lidhen me lëshimin e kartave të identitetit dhe patentë shoferit, ndarjen e ndihmës sociale në emër të shtetit etj.

Në Finlandë dhe Suedi, komunave u delegohen edhe detyrat në statistika dhe fushat e kadastrës. Këto përvoja evropiane tregojnë qartë se kompetencat e deleguara të përmendura sigurojnë ofrim më efikas dhe efektiv të shërbimeve dhe përmbushje më të mirë të nevojave të qytetarëve. Në këtë kontekst, duhet të kryhen analiza fizibiliteti, të paktën në komunat që kanë kapacitete më të mëdha, për mundësinë e delegimit të një pjese të kompetencave nga shteti tek komunat.⁴⁷

Me qëllim të kryerjes më gjithëpërfshirëse dhe më efikase të kompetencave në fushën e mbajtjes së evidencës kadastrale, proceset e reformës kadastrale duhet të përshpejtohen. Arritja e këtij qëllimi kërkon ndarje më të larta buxhetore, krahas donacioneve të huaja dhe kredive rrjedhëse nga organizatat ndërkombëtare. Gjithashtu, shërbimet aktuale përgjegjëse për sistemin GIS, të shpërndara në disa organe shtetërore, duhet të bashkohen në një organ të vetëm për të qenë më efikas dhe për të përmirësuar kapacitetet njerëzore dhe financiare.

⁴⁷Decentralization Survey 2009, OSCE, Skopje December 2009, fq.140-144

Ky lloj organizimi i sistemit GIS do të ishte i dobishëm për njësitë e vetëqeverisjes lokale në procesin e hartimit të planit zhvillimor hapësinor. Pasi të jenë futur këto modifikime dhe duke ndjekur shembujt përkatës evropianë, shteti mund të shqyrtojë mundësinë e delegimit të disa prej kompetencave të tij në fushën e kadastrës.⁴⁸

Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale⁴⁹

Përveç Ligjit për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale, burimet e financimit komunal përfshijnë të hyrat vetanake, grantet nga Buxheti i Shtetit dhe grantet nga buxhetet e fondeve. Burimet e të hyrave vetanake komunale janë si më poshtë:

1. Taksat vendore të përcaktuara me ligj (taksa e pronës, taksa e trashëgimisë dhe dhuratës e përcaktuar me ligj, taksa e qarkullimit të pasurisë së paluajtshme dhe taksat e përcaktuara me ligj).
2. Tarifat vendore të përcaktuara me ligj (tarifat komunale, tarifat administrative dhe tarifatat e tjera të nivelit vendor të përcaktuara me ligj).
3. Rimbursimet vendore të përcaktuara me ligj (rimbursimet për rregullimin e tokës ndërtimore, rimbursimet e shërbimeve komunale, rimbursimet nga planet zhvillimore hapësinore dhe urbane dhe rimbursimet e tjera në nivel vendor të përcaktuara me ligj).
4. Të ardhurat e lidhura me pronësinë (të ardhurat nga qiraja, të ardhurat nga normat e interesit dhe të ardhurat nga shitja e pasurive të paluajtshme).
5. Të ardhurat nga donacionet.
6. Të ardhurat nga gjobat e përcaktuara me ligj.
7. Të ardhurat vendore nga kontributet vullnetare.
8. Të ardhura të tjera të përcaktuara me ligj.⁵⁰

⁴⁸<https://dejure.mk/zakon/ligj-per-kadastran-e-patundshmerive-i>

⁴⁹http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_edinicite_lokalnata_samouprava.pdf

⁵⁰Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale, neni 11

Krahas të hyrave të përcaktuara në përputhje me ligjin e lartpërmendur, komunat kanë edhe të hyra nga tatimi në të ardhurat personale të mbledhura në vitin aktual, në veçanti 3% të tatimit në të ardhurat personale nga të hyrat personale me pagat e personave fizik, të mbledhura në komunë në territori i të cilit ndodhet adresa e vendbanimit ose qëndrimit të përhershëm të personave të tillë; si dhe 100% të tatimit mbi të ardhurat me personat fizikë që kryejnë një veprimtari zejtare.

Komunat marrin edhe 3% të tatimit mbi vlerën e shtuar të mbledhur në vitin paraprak fiskal, që u është ndarë në bazë të kritereve të përcaktuara në Dekretin për Metodologjinë e Ndarjes së të Ardhurave nga Tatimi në Pronë⁵¹, të miratuar nga Qeveria. Komunat mund të bëjnë kontribute vullnetare vendore edhe me referendum të përcaktuar me vendim të këshillit komunal. Për më tepër, komunat marrin grante nga buxheti qendror, duke përfshirë grantet për qëllime të veçanta, kapitale dhe bllok, si dhe grante të deleguara për kompetenca.

Nëse burimet e të hyrave të komunave të Maqedonisë së Veriut krahasohen me burimet e të hyrave të komunave në disa vende evropiane, lehtë mund të arrihet në një përfundim se në ende jemi shumë prapa tyre në këtë drejtim, veçanërisht në aspektin e qëndrueshmërisë së të hyrave, veçanërisht në lidhje me sasinë e tillë të të hyrave dhe fushëveprimi – dhe kryesisht për sa i përket cilësisë së të ardhurave të tilla.

Në përputhje me Ligjin për Vetëqeverisje Lokale⁵² dhe duke respektuar periudhën nga fillimi i fazës së parë të procesit të decentralizimit, bëhet e qartë se komunat në Republikën e Maqedonisë së Veriut kanë kompetenca që janë në përputhje me kompetencat e komunave në shtetet tjera evropiane. Natyrisht, një çështje tjetër e ndryshme është çështja e vëllimit dhe cilësisë së financimit komunal, si dhe e kapaciteteve administrative dhe të tjera të komunave për të mbajtur këtë financim.

Me të vërtetë ka pasur dallime të mëdha ndërmjet komunave në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për nga madhësia e tyre, numri i popullsisë, sipërfaqja, karakteri rural/urban, dendësia e popullsisë, veçoritë ekonomike, natyra malore-luginore etj.

⁵¹<https://dejure.mk/zakon/uredba-za-metodologija-za-raspredelba-na-prihodite-od-danokot-na-dodadena-vrednost-po-opshtini-za-2020-godina>

⁵²<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

Prandaj, karakteri monotip i komunave duhet të braktiset dhe të futet karakteri politipik komunal sipas të cilit komuna të ndryshme do të kishin kompetenca të ndryshme varësisht nga lloji i tyre. Përcaktimi i kompetencave në fakultative dhe obligative, i bërë në disa ligje të veçanta, nuk mund të kompensojë mangësitë e përmendura.

Në funksion të rritjes së kompetencave të komunave në shumë sfera, të shoqëruara me vështirësi të mëdha për shumë prej tyre (sidomos për komunat më të vogla), duhet të bëhen përpjekje si nga ana e qeverisë qendrore ashtu edhe nga ajo lokale për të nxitur bashkëpunimin ndërkomunal. Në këtë kontekst kërkohen ndryshime të shpejta ligjore.

Sa i përket Ligjit për Financimin e Njësive të Vetëqeverisjes Lokale⁵³, ka qenë evidente nevoja për rritjen e burimeve të të hyrave komunale, veçanërisht me anë të rishpërndarjes së fondeve buxhetore ndërmjet pushtetit qendror dhe komunave (në emër të komunave) – në vend të futja e rimbursimeve të reja publike – kjo kryesisht duke pasur parasysh situatën aktuale ekonomike dhe mundësinë e trajtimit të mosbesimit të qytetarëve, madje edhe hezitimin ndaj procesit të decentralizimit kur futen rimbursimet e reja publike.⁵⁴

Një analizë e kuadrit ligjor të përmendur më sipër zbulon domosdoshmërinë e paraqitjes së modifikimeve në kuptimin e diskutuar në vijim:

- Ligji për Vetëqeverisjen Lokale⁵⁵, në kuptimin e futjes së komunave politipike, përkatësisht kompetencave të ndryshme për komuna të ndryshme;
- Ligji për Qytetin e Shkupit⁵⁶, në kuptimin e saktësimit të dallimeve në kompetenca ndërmjet Qytetit të Shkupit dhe komunave në përbërje të tij, si dhe në drejtim të përpjekjeve për rritjen e kompetencave të qytetit, për llogari të kompetencave të komunave të qytetit;
- Kujdesi serioz për nevojën e zvogëlimit të numrit të njësive të vetëqeverisjes lokale, përkatësisht komunave, dhe duke bërë ndryshime në këtë drejtim në Ligjin për Organizimin Territorial⁵⁷;

⁵³http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_edinicite_lokalnata_samouprava.pdf

⁵⁴Shih poashtu në Ligjin për financimin e Njësive të Vetëqeverisjes Lokale, Ligji për Vetëqeverisjen Lokale, Ligji për Qytetin e Shkupit, Ligjin për Organizimin Territorial

⁵⁵<http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>

⁵⁶<https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=9368>

⁵⁷<https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=9370>

- Ligji për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale⁵⁸, në drejtim të rritjes së kapaciteteve financiare të komunave;Ndryshimet në legjislacionin përkatës në drejtim të krijimit të mundësive më të mëdha për delegimin e kompetencave komunave nga pushteti qendror.

Politikat që lidhen me financimin e pushtetit vendor në një periudhë që shënon krizën e shkaktuar nga virusi KOVID-19, e cila është edhe një periudhë në të cilën janë miratuar një sërë aktesh ligjore dhe nënligjore që rregullojnë një numr të madh të fushave.

Megjithatë, përkundër numrit të madh të akteve ligjore dhe nënligjore të miratuara, nuk ka pasur akte që rregullojnë drejtpërdrejt disa fusha specifike në nivel lokal. Fillimisht duhet përmendur fusha e taksave lokale, për të cilën nuk është miratuar asnjë akt që do të rregullonte punën e komunës dhe administratës tatimore komunale në kushtet e një pandemie.⁵⁹

⁵⁸http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_edinicite_lokalnata_samouprava.pdf

⁵⁹Të analizohen vendimet që janë sjellë në nivel shtetëror për kohë pandemie.

KAPITULLI III. ANALIZA E BUXHETEVE TË KOMUNËS SË ÇAIRIT PËR PERIUDHËN 2015-2020

3.1. Analiza e Buxhetit bazë të Komunës së Çairit 2015-2020

Analiza e projeksioneve dhe realizimeve buxhetore do të përfshin periudhën kohore 2015-2020 periudhë kjo e mjaftueshme për të dhënë komente kompetente profesionale për cilësinë e planifikimit dhe nivelin e realizimit të zërave buxhtor.

Tabela 1. Realizimi i buxheteve për të hyrat për periudhën 2015-2020

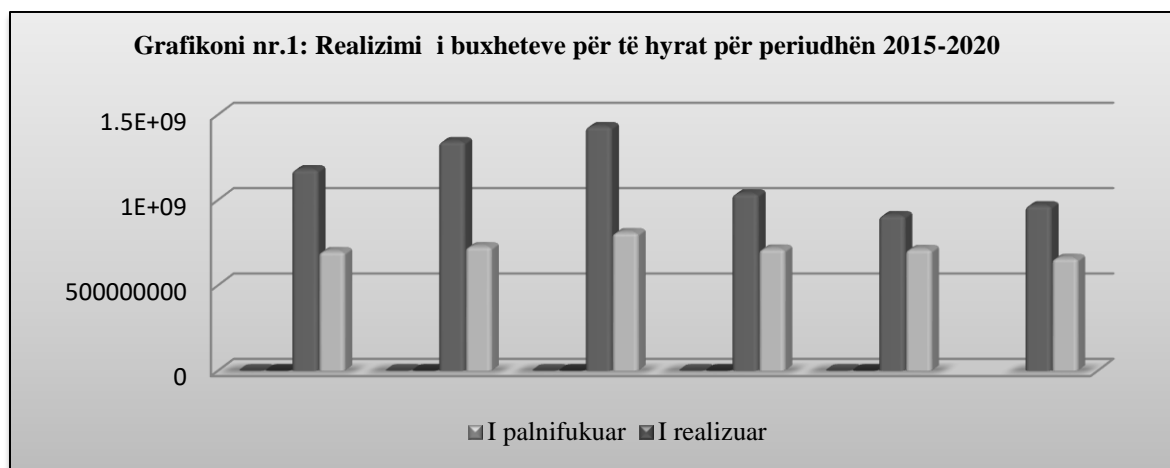
Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike në %
2015	1,178,476,738.00	698,765,832.00	59.29%	
2016	1,342,847,283.00	727,364,375.00	54.17%	4.09%
2017	1,430,745,620.00	809,563,767.00	56.58%	11.30%
2018	1,036,837,000.00	713,436,481.00	68.81%	-11.87%
2019	909,588,553.00	711,557,216.00	78.23%	-0.26%
2020	967,116,460.00	658,968,608.00	68.14%	-7.39%
Mesatarja	1,144,268,609.00	719,942,713.17	62.92%	0.81%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Mesatarja e planifikuar të të hyrave në periudhat e lartpërmendura janë **1,144,268,609.00** denarë, përqindja e realizimiti të të njejtave është **719,942,713.10** denarë, pothuajse i ngjajshëm ndër vite, përveq viti 2019 ku shihet planifikimi është më i realt për arsye të rregullores së buxhetit e lëshuar nga ana e minsitrisë së finansave ku thuhet se të hyrat e buxhetit për vitin 2019 duhet të jenë 10% më të mëdha se të realizimi i tyre nga buxheti vetanak nga viti paraprak. Kjo përqindje u rrit në 30% për planifikimin e buxhetit për vitin 2020.

Niveli i ulët i realizimit të Buxhetit është pjesërisht fryreja e buxhetit nga ana e propozesit, për arsye që buxheti ti përmbaj gjitha projektet që janë premtuar, duke e ditur pamundshmërin e realizimit të tyre.

Grafikoni 1. Realizimi i buxheteve për të hyrat për periudhën 2015-2020

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Si dhe faktori tjetër që ndikon jo vetëm në nivelin local por dhe atë qendror është kriza politike e cila ndikon në stabilitetin e ekonomisë vendore dhe automatikisht ndikon tek investitorët, zvogëlohet qarkullimi i mjeteve dhe kjo sjell realizimin e dobët të tatimeve.

Buxheti i komunës së Çairit apo thënë më mirë burimet e buxhetit të komunës ndahen në:

Të ardhura tatimore 14.85%

- tatimi mbi të ardhurat, mbi fitimin dhe fitimet kapitale,
- tatim mbi pronën
- tatim mbi shërbime specifike

Tabela 2. Të ardhurat tatimore

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	341,063,000.00	97,251,486.00	28.51%		13.92%
2016	379,528,384.00	96,278,930.00	25.37%	-1.00%	13.24%
2017	357,374,168.00	91,018,489.00	25.47%	-5.46%	11.24%
2018	267,467,000.00	114,894,574.00	42.96%	26.23%	16.10%
2019	170,820,226.00	134,484,617.00	78.73%	17.05%	18.90%

2020	255,117,669.00	107,647,220.00	42.20%	-19.96%	16.34%
Mesatarja	295,228,407.83	106,929,219.33	36.22%	6.59%	14.85%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Niveli i ulët i realizimit të të hyrave tatimore është pa dyshimi vetëdija e ulët e qytetarëve për shlyerjen e tatimeve ndaj komunës, fatkeqësisht komuna nuk ka përpiluar ndonjë strategji për mbledhjen e ktyre tatimeve.

Të ardhura jotatimore 2.70%

- Gjoha, taksa gjyqësore dhe administrative
- taksa dhe kompensime
- të ardhura tjera jotatimore

Tabela 3. Të ardhurat jotatimore

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	60,602,989.00	21,723,708.00	35.85%	3.11%
2016	48,696,070.00	21,244,240.00	43.63%	2.92%
2017	54,020,601.00	23,433,255.00	43.38%	2.89%
2018	46,971,000.00	20,569,665.00	43.79%	2.88%
2019	32,491,000.00	19,310,921.00	59.43%	2.71%
2020	32,946,615.00	10,355,665.00	31.43%	1.57%
Mesatarja	45,954,712.50	19,439,575.67	42.30%	2.70%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të hyrave jo tatimore, kryesisht përbehet nga pagesa e kompensimit për çerdhe tek aktivitetit vetëfinancuese. Ndërsa tek buxheti bazë nga taksat e ndryshme, të cilat asnjëherë nuk mund të parashikohen saktë, mirëpo nga tabela e paraqitur është evidente fryrja e tepërt.

Të ardhurat Kapitale 8.99 %

- Të ardhura nga shitja e pronës Komonale
- të ardhura nga shitja e tokës jondërtimore në pronësi të RVM-së
- kompensime për koncesione

Tabela 4. Të ardhurat Kapitale

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	163,043,000.00	65,359,850.00	40.09%	9.35%
2016	346,530,868.00	86,836,137.00	25.06%	11.94%
2017	365,573,851.00	93,207,442.00	25.50%	11.51%
2018	141,731,000.00	48,401,362.00	34.15%	6.78%
2019	164,874,039.00	51,412,577.00	31.18%	7.23%
2020	174,370,180.00	43,230,954.00	24.79%	6.56%
Mesatarja	226,020,489.67	64,741,387.00	28.64%	8.99%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Të ardhurat kapitale janë realizuar mesatarisht 28.64% nga ajo e planifikuar, dhe ky realizim i ulët kryesisht është nga mungesa e investitorëve. Gjithashtu dhe sipërfaqja e vogël e Komunës, sjell mosinteresim tek investitorët serioz.

Realizimi i të hyrave nga transferet dhe donacionet 73.17%

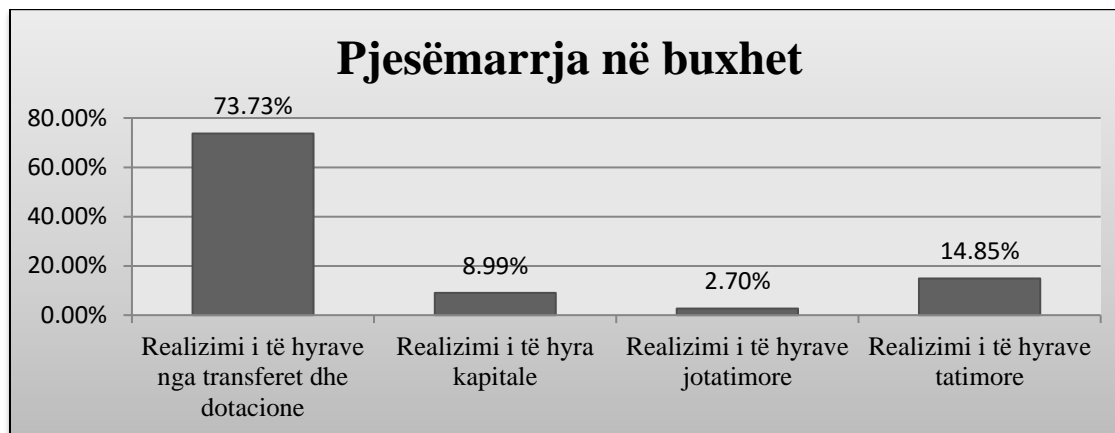
Niveli i knaqshëm i realizimit tek të hyrat nga transferet dhe donacionet është se këtu bëjnë pjesë dotacionet të cilat dihen sa do të jetë e hyra dhe realizimi i tyre për cdo vit, donacionet të cilat gjithashtu kemi informatë paraprakisht për nivelin e realizimit, si dhe tranferet të cilat kanë qenë kryesisht nga Ministrie e Vetëqeverisjes Lokale për realizimin e sheshit Skënderbeu.

Tabela 5. Realizimi i të hyrave nga transferet dhe donacionet

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	613,767,749.00	514,430,788.00	83.82%	73.62%
2016	568,091,961.00	523,005,068.00	92.06%	71.90%
2017	653,777,000.00	601,904,581.00	92.07%	74.35%
2018	580,668,000.00	529,270,880.00	91.15%	74.19%
2019	537,341,673.00	506,349,101.00	94.23%	71.16%
2020	516,187,287.00	509,739,715.00	98.75%	77.35%
Mesatarja	578,305,611.67	530,783,365.50	91.78%	73.73%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni 2. Mesatarja e kategorive në periudhën e analizuar

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të hyrave nga buxheti themelor 43.24%

Tabela e Buxhetit themelor tregon më së miri nivelin e ulët të realizimit të Buxhetit. E sidomos vitet 2015,2016,2017 dhe 2018 fryrja është e evidente, siç është potencuar më lartë pasi që propozuesi këmbëngul që projektet e premtuara të parashikohen në buxhet, duke e pasur parasysh që të hyrat e planifikuara, është i pamundur realizimi i tyre dhe nuk është përpiluar strategji për grumbullimin e të njejtave. Nga statistikat e dhëna në tabelë mund të vërejmë një ramje drastike të realizimit të buxhetit për vitin 2020, e gjithë kjo duke pasur parasysh kohën pandemike të kësaj periudhe.

Tabela 6. Realizimi i të hyrave nga buxheti themelor

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	772,186,000.00	357,596,773.00	46.31%		51.18%
2016	936,559,252.00	362,509,329.00	38.71%	1.37%	49.84%
2017	1,028,201,620.00	441,527,184.00	42.94%	21.80%	54.54%
2018	842,918,221.00	320,652,834.00.	38.04%	-27.38%	44.94%
2019	449,049,507.00	276,703,144.00	61.62%	-13.71%	38.89%
2020	470,534,137.00	186,523,941.00	39.64%	-32.59%	28.31%
Mesatarja	749,534,137.83	324,252,200.83 den	43.24%	-1.40%	45.04%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Tabela 7. Realizimi të hyrave nga dotacionet

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	343,960,098.00	341,668,000.00	99.33%		48.90%
2016	350,483,667.00	347,515,938.00	99.15%	1.71%	47.78%
2017	353,471,000.00	353,591,530.00	100.03%	1.75%	43.68%
2018	380,321,000.00	380,321,000.00	100.00%	7.56%	53.31%
2019	411,486,431.00	410,030,031.00	99.65%	7.81%	57.62%
2020	467,227,401.00	465,771,000.00	99.69%	13.59%	70.68%
Mesatarja	384,491,599.50	383,149,583.17	99.65%	3.67%	53.22%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi të hyrave nga dotacionet 53.22%

Dotacionet janë mjetë që i lëshon Ministria e Arsimit për shkollat në Komunën e Çairit, kryesisht është shumë që mbulon vetëm rrogen e arsimtarëve dhe shumë pak ngel në shlyerjen e detyrimeve ndaj rrymës, nxemjes, ujit dhe në shumë raste Komuna intervenon me buxhetin e saj, por dhe ka raste kur shkollat janë të bllokura për arsye të borxheve.

Tabela 8. Realizimi i të hyrave nga aktivitetet vetëfinancuese

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	32,857,270.00	40,631,426.00	123.66%		5.81%
2016	27,696,070.00	17,675,805.00	63.82%	-56.50%	2.43%
2017	33,807,000.00	42,997,314.00	127.18%	143.26%	5.31%
2018	30,971,000.00	44,534,462.00	143.79%	3.57%	6.24%
2019	28,491,000.00	17,746,866.00	62.29%	-60.15%	2.49%
2020	28,885,000.00	9,645,146.00	33.39%	-45.65%	1.46%
Mesatarja	30,451,223.33	28,871,836.50	94.81%	30.11%	4.01%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të hyrave nga aktivitetet vetëfinancuese 4.01%

Aktivitetet vetëfinancuese është informatë që shkollat dhe çerdhet e japin në komunë reth nivelit të planifikimit prandaj dhe është kjo situatë e ndryshueshme, në përqindjen e realizimit.

Tabela 9. Realizimi i të hyrave nga Donacionet

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	29,473,370.00	18,100,159.00	61.41%		2.59%
2016	28,108,294.00	22,984,720.00	81.77%	26.99%	3.16%
2017	15,266,000.00	7,680,440.00	50.31%	-66.58%	0.95%
2018	10,347,000.00	240,016.00	2.32%	-96.87%	0.03%
2019	20,561,615.00	7,077,175.00	34.42%	2848.63%	0.99%
2020	15,975,213.00	9,033,467.00	56.55%	27.64%	1.37%
Mesatarja	19,955,248.67	10,852,662.83	54.39%	-45.49%	1.51%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

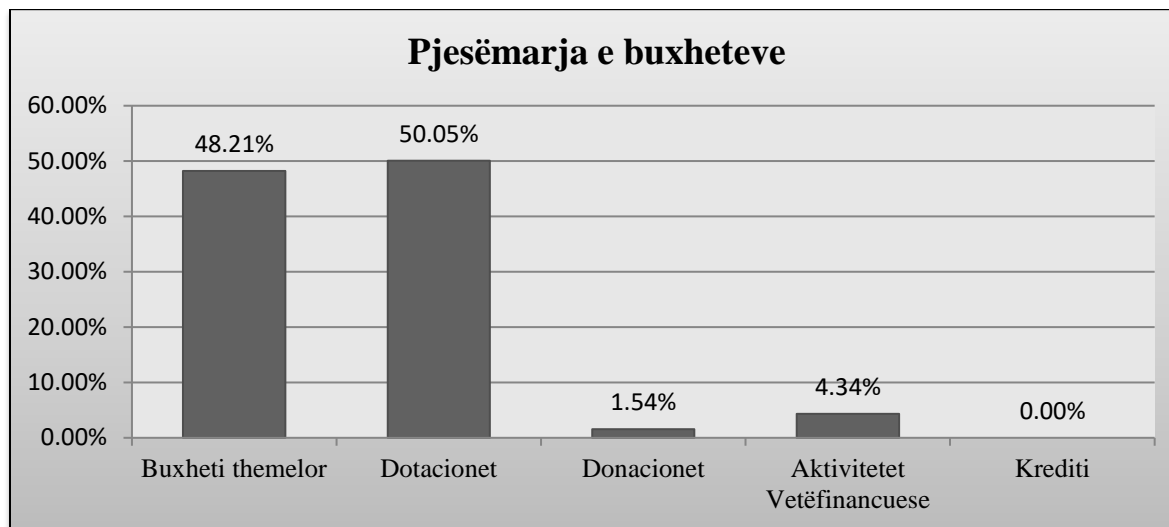
Realizimi i të hyrave nga Donacionet 1.51%

Gjatë vitit 2015-2016 janë realizuar disa donacione nga IPA fondet, të cilat ishin proekte për rregullimin e Çarshisë së vjetër, tek kjo e gjithashtu dhe shkollat japin informatë për donacione të premtuara, por në plotë raste jo të realizuara. Gjithsesi në Buxhet ka qenë e nevojshme planifikimi i tyre.

Realizimi të hyrave nga krediti

Komuna e Çairit në vitin 2013 merr kredi nga Banka Botërore shumë prej 30.520.000 denarë, ku kemi grejs period prej 3 viteve, dhe që nga viti 2016 pagojm këstin e kredisë ne cdo gjysëm vjetor.Gjithsej 13 këste duhet paguar .Proekti që është realizuar me mjetet e kredisë konkretisht ka qenë rregullimi i fasadës së shkollava dhe çerdheve në komunën së Çairit me qëllim të efikasitetit energjetik.

Grafikoni 3. Pjesmarrja e buxheteve

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Të dalurat e Komunës së Çairit

Të dalurat e buxhetit janë të gjitha pagesat nga buxheti për qëllime tashmë të parashikuara, si pagat për administratën, mallra dhe shërbime, investimet kapitale dhe të gjitha shërbimet e domosdoshme.

Nga të dhënat e të dalurave ndër vite shohim se shpenzimet kapitale bëjnë pjesë me mbi 50% nga gjithsej të dalurat, dhe kjo situatë është pothuajse e njëjtë prej 2015-2018, ndërsa në vitin 2019 kemi një ramjet ë theksuar në shpenzimet kapitale. Të potencojmë që në vitin 2019 kemi ndihmë financiare të pakthyshe nga Minsitria e Financave për shlyerjen e borxheve të Komunës.

Ndihma nga Ministria e financave për Komunën e Çairit ishte 70.637.616,00 denarë

Tabela 10. Realizimi i buxheteve për të dalat për periudhën 2015-2020

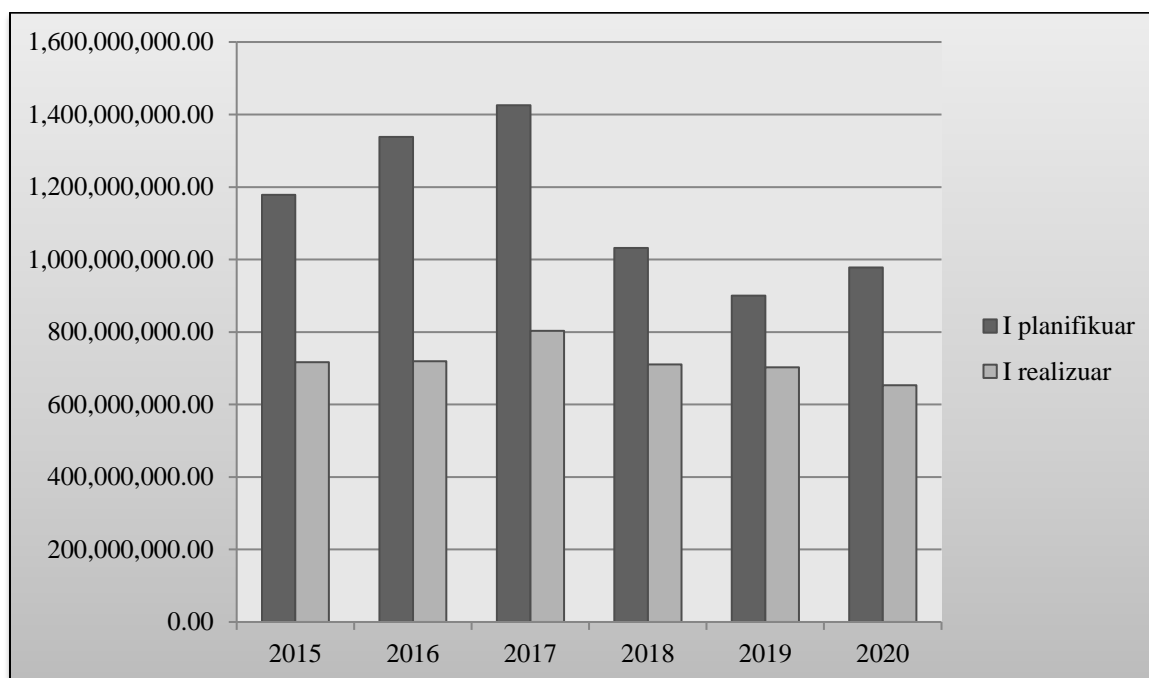
Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike në %
2015	1,178,476,738.00	716,579,281.00	60.81%	
2016	1,338,151,899.00	719,435,192.00	53.76%	0.40%
2017	1,425,745,620.00	803,486,378.00	56.36%	11.68%
2018	1,032,237,000.00	710,713,624.00	68.85%	-11.55%

2019	900,137,103.00	702,413,041.00	78.03%	-1.17%
2020	978,053,724.00	653,297,500.00	66.80%	-6.99%
Mesatarja	1,142,133,680.67	717,654,169.33	62.83%	-0.16%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Nga grafikun e paraqitur të realizimit të të dalurave shohim se kemi një realizim të ngjajshëm ndër vite, marrë si përqindje për 5 vitet e fundit është 62.83%.

Grafikoni 4. Realizimi i buxheteve për të dalat për periudhën 2015-2020

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Tabela 11. Realizimi i të dalurava për paga dhe kompensime

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	333,938,753.00	331,980,235.00	99.41%		46.33%
2016	349,811,410.00	344,177,683.00	98.39%	3.67%	47.84%
2017	353,433,923.00	349,587,746.00	98.91%	1.57%	43.51%
2018	364,741,000.00	356,983,910.00	97.87%	2.12%	50.23%
2019	390,408,800.00	387,792,771.00	99.33%	8.63%	55.21%
2020	447,150,000.00	437,538,199.00	97.85%	12.83%	66.97%
Mesatarja	373,247,314.33	368,010,090.67	98.60%	2.45%	51.28%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Pagat dhe kompesimet janë shuma që është e lehtë panifikim i tyre, kur e ke numrin e të punsuarve dhe informatën e pagës. Prandaj dhe përqindja e realizimit është e lartë, në këtë rast përfshin 98.60%.

Tabela 12. Realizimi i të dalurave nga rezerva dhe shpenzime të padefinuara

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	2,200,000.00	1,727,889.00	78.54%		0.24%
2016	3,000,000.00	1,962,958.00	65.43%	13.60%	0.27%
2017	5,000,000.00	697,777.00	13.96%	-64.45%	0.09%
2018	2,000,000.00	1,246,000.00	62.30%	78.57%	0.18%
2019	3,200,000.00	2,787,199.00	87.10%	123.69%	0.40%
2020	3,000,000.00	1,590,000.00	53.00%	-42.95%	0.24%
Mesatarja	3,066,666.67	1,668,637.17	54.41%	9.24%	0.23%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave nga rezerva dhe shpenzime të padefinuara 0.23%

Rezervat dhe shpenzimet e padefinuara janë shpenzime kur komuna i realizon në raste fatkqësie natyrore (përmytje, zjarre apo dhe në 2019 rasti i fundit termetit në Shqipëri, ku komuna ndihmoi me 740.000 denarë, si dhe disa raste shtëpi të kapluara nga zjarri).

Tabela 13. Realizimi i të dalurave nga mallra dhe shërbime

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	386,230,725.00	177,683,211.00.	46.00%		24.80%
2016	395,872,369.00	163,138,473.00	41.21%	-8.19%	22.68%
2017	421,720,297.00	183,647,589.00	43.55%	12.57%	22.86%
2018	346,967,000.00	191,199,873.00	55.11%	4.11%	26.90%
2019	241,304,659.00	185,137,692.00	76.72%	-3.17%	26.36%
2020	313,720,639.00	167,983,740.00	53.55%	-9.27%	25.71%
Mesatarja	350,969,281.50	178,131,763.00	50.75%	2.83%	24.82%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave nga mallra dhe shërbime 24.82%

Vlerësoj se planifikimi i të dalurave dhe shërbimve është jashtëzakonisht i lartë për Komunën e Çairit, përqindja e lartë harxhohet për kontrata në vepër [informatë konfidenciale] prandaj vlerësoj se kjo e dalë është jo produktive.

Tabela 14. Realizimi i të dalurave për pagim kamate

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	300,000.00	87,437.00	29.15%		0.01%
2016	300,000.00	90,961.00	30.32%	4.03%	0.01%
2017	-	-	0.00%	-100.00%	0.00%
2018	-	-	0.00%	-	0.00%

2019	-	-	0.00%	-	<i>0.00%</i>
2020	-	-	0.00%		
Mesatarja	120,000.00	35,679.60	29.73%	-	0.00%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave për pagim kamate 0.01%

Nga tabela e mësipërme mund të përfundojmë që pjesmarrja për pagim kamate është në një përqindje prej 0,01 %.

Tabela 15. Realizimi i të dalurave për subvencione dhe transferime

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	32,427,115.00	17,604,254.00	54.29%		<i>2.46%</i>
2016	46,526,558.00	27,838,531.00	59.83%	58.14%	<i>3.87%</i>
2017	44,270,000.00	33,776,328.00	76.30%	21.33%	<i>4.20%</i>
2018	31,620,000.00	23,690,294.00	74.92%	-29.86%	<i>3.33%</i>
2019	31,794,374.00	19,650,996.00	61.81%	-17.05%	<i>2.80%</i>
2020	28,651,290.00	14,469,572.00	50.50%	-26.37%	<i>2.21%</i>
Mesatarja	35,881,556.17	22,838,329.17	63.65%	16.53%	3.18%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave për subvencione dhe transferime 3.18%

Të dalurat për subvencione dhe tranferime, janë mjete ku Komuna harxhon për transfere për organizata joqeveritare dhe transfere të ndryshme. Konkretisht Komuna tranferon mjete për harxhimet mujore për Ndërmarrjen publike „Shkupi i Vjetër,, dhe teatrin për fëmijë që janë themeluar nga Komuna e Çairit.

Tabela 16. Realizimi i të dalurave për benefite sociale

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	2,750,000.00	2,004,000.00	72.87%		0.28%
2016	3,050,000.00	2,938,000.00	96.33%	46.61%	0.41%
2017	3,370,000.00	2,967,000.00	88.04%	0.99%	0.37%
2018	3,600,000.00	3,534,000.00	98.17%	19.11%	0.50%
2019	2,248,000.00	2,239,000.00	99.60%	-36.64%	0.32%
2020	3,500,000.00	2,992,000.00	85.49%	33.63%	0.46%
Mesatarja	3,086,333.33	2,779,000.00	90.04%	22.23%	0.39%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave për benefite sociale 0.39%

Në tabelën e mësipërme pasqyrohen në mënyrë tabelare realizimi i të dalurave për benefite sociale që është në një përqindje nga totali i të hyrave në buxhetin komunal prej 0.39%. Të dalurat për benefitet sociale janë mjete që komuna jep qytetarve të komunës, rastve shumë të rënda ekonomike, për smundje etje. Pasi që kërkesat për ndihmë janë të shumta, komisioni vlerëson kujt dhe sa duhet ndihmuar

Tabela 17. Realizimi i të dalurave për shpenzime kapitale

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	420,630,135.00	204,346,286.00	48.58%		28.52%
2016	539,591,562.00	178,867,205.00	33.15%	-12.47%	24.86%
2017	597,651,400.00	274,561,813.00	45.94%	53.50%	34.17%
2018	283,109,000.00	161,957,291.00	57.21%	-41.01%	22.79%
2019	231,181,270.00	104,805,383.00	45.33%	-35.29%	14.92%
2020	182,031,795.00	28,723,989.00	15.78%	-72.59%	
Mesatarja	375,699,193.67	158,876,994.50	42.29%	0.01%	22.14%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave për shpenzime kapitale

Si një ndër projektet më të mëdha kapitale që Komuna e Çairit ka realizuar është padyshim Sheshi Skënderbe të cila mjete janë lëshuar ka Ministria e Vetëqeverisjese Lokale projekt që ka zgjatur nga viti 2014 deri më 2018 me vlerë prej 663.000.000,00 denarë. Një pasqyrim tabelare shprehet në tabelën e mësipërme lidhur me të dalurat për shpenzime kapitale.

Tabela 18. Realizimi i të dalurave për pagesën e kryegjësë

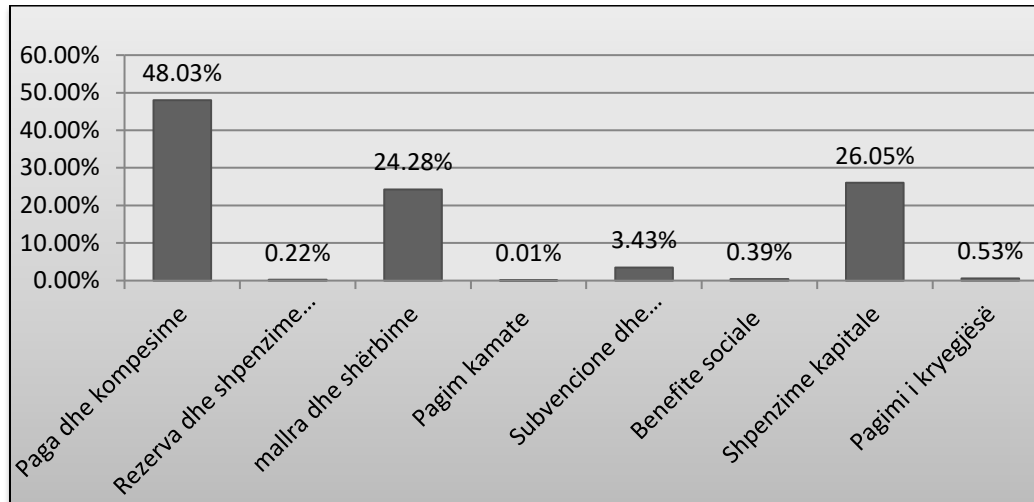
Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	-	-	0.00%		0.00%
2016	4,695,384.00	4,573,331.00	97.40%		0.64%
2017	5,000,000.00	4,598,949.00	91.98%	0.56%	0.57%
2018	4,600,000.00	4,568,203.00	99.31%	-0.67%	0.64%
2019	4,595,019.00	4,595,019.00	100.00%	0.59%	0.65%
2020	4,568,027.00	4,568,027.00	100.00%		
Mesatarja	3,909,738.33	3,817,254.83	97.63%	-16.93%	0.53%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave për pagesën e kryegjësë 0,53%

Komuna e Çairit në vitin 2013 merr kredi nga Banka Botërore shumë prej 30.520.000 denarë, ku kemi grejs period prej 3 viteve, dhe që nga viti 2016 pagojm këstin e kredisë ne cdo gjysëm vjetor.Gjithsej 13 këste duhet paguar .Projekti që është realizuar me mjetet e kredisë konkretisht ka qenë rregullimi i fasadës së shkollava dhe çerdheve në komunën së Çairit me qëllim të efikasitetit energjetik.

Grafikoni 5. Realizimi i të dalurave

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni i mësipër në mënyrë figurative pasqyron realizimin e të dalurave nga buxheti komunal edhe atë për paga dhe kompesime, mallra dhe shërbime, subvencione dhe transferime, shpenzime kapitale, rezerva dhe shpenzime të padefinuara, pagim kamate, benefite sociale dhe pagimi i kryegjësë.

Tabela 19. Realizimi i të dalurave nga buxheti themelor

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	772,186,000.00	349,422,357.00	45.25%		48.76%
2016	936,559,252.00	347,549,128.00	37.11%	-0.54%	48.31%
2017	1,028,201,620.00	435,189,587.00	42.33%	25.22%	54.16%
2018	615,198,000.00	317,683,524.00	51.64%	-27.00%	44.70%
2019	449,049,507.00	272,305,296.00	60.64%	-14.28%	38.77%
2020	470,534,137.00	186,523,941.00	39.64%	-31.50%	28.55%
Mesatarja	711,954,752.67	318,112,305.50	44.68%	-0.77%	44.33%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Në tabelën e mësipërme shqyrtohen në numra realizimi i të dalurave nga buxheti themelor me një mesatare nga pjesëmarrja nga totali i të hyrave me 44.33%. Një fakt tjetër që

mund të vihet re është që në vitin 2020 realizimi i të dalurave nga buxheti themelor paraqitet me 39.64%.

Tabela 20. Realizimi i të dalurava nga dotacionet

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	343,960,088.00	345,530,098.00	100.46%		48.22%
2016	350,483,667.00	349,100,641.00	99.61%	1.03%	48.52%
2017	353,471,000.00	373,700,186.00	105.72%	7.05%	46.51%
2018	380,321,000.00	383,750,901.00	100.90%	2.69%	54.00%
2019	411,486,431.00	410,030,031.00	99.65%	6.85%	58.37%
2020	467,227,401.00	457,595,225.00	97.94%		
Mesatarja	384,491,597.83	386,617,847.00	100.55%	3.59%	53.87%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Sa u përket të dalurave nga dotacionet dhe të dhënat numerike lidhur me këtë çështje të njëjtat pasqyrohen në tabelën e mësipërme, ku përqindja e pjesmarrjes nga totali i të hyrave arrin 53.87%

Tabela 21. Realizimi i të dalurave nga aktivitetet vetëfinancuese

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	32,857,270.00	36,387,725.00	110.74%		5.08%
2016	27,696,070.00	17,300,702.00	62.47%	-52.45%	2.40%
2017	33,807,000.00	42,689,436.00	126.27%	146.75%	5.31%
2018	30,971,000.00	42,221,753.00	136.33%	-1.10%	5.94%
2019	28,491,000.00	17,746,662.00	62.29%	-57.97%	2.53%
2020	28,885,000.00	8,835,874.00	30.59%	-50.21%	
Mesatarja	30,451,223.33	27,530,358.67	90.41%	31.07%	3.84%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Realizimi i të dalurave nga aktivitetet vetëfinancuese përfshihen në numra me një pjesmarrje nga totali i të hyrave prej 3.84%. Gjithashtu mund të pikaset në tabelën e mësipërme

edhe realizimi shumë i ulët i të dalurave nga aktivitetet vetëfinancuese në vitin 2020 me 30.59%, që është një realizim relativisht shumë i ulët.

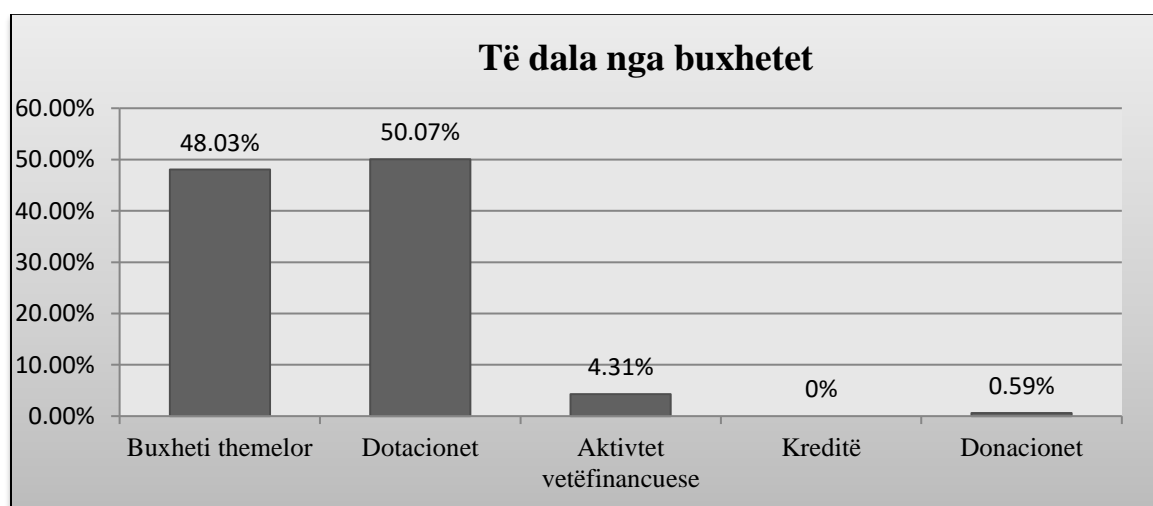
Tabela 22. Realizimi i të dalurave nga donacione

Viti	I planifikuar	I realizuar	Realizimi në %	Analiza dinamike ne %	Pjesëmarrje nga totali i të hyrave
2015	29,473,370.00	7,061,799.00	23.96%		0.99%
2016	28,108,294.00	3,736,669.00	13.29%	-47.09%	0.52%
2017	15,266,000.00	3,746,236.00	24.54%	0.26%	0.47%
2018	10,347,000.00	-	0.00%	-100.00%	0.00%
2019	16,261,615.00	6,926,071.00	42.59%	#DIV/0!	0.99%
2020	15,975,213.00	4,910,487.00	30.74%	-29.10%	0.75%
Mesatarja	19,238,582.00	4,396,877.00	22.85%	-48.94%	0.61%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Tabela më lartë shqyrton numerikisht realizimin e të dalurave nga donacionet, pjesmarrja e të cilave nga totali i të hyrave përfshin 0.61%, që nënkuptojmë një përqindje relativisht shumë të ulët.

Grafikoni 6. Realizimi i të dalurava nga buxhetet

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni 6 pasqyron në mënyrë më figurative realizimin e të dalurave nga buxhetet, edhe atë buxheti themelor, dotacionet, aktivitetet vetëfinancuese, kreditë dhe donacionet.

Shpenzimet e Komunës së Çairit

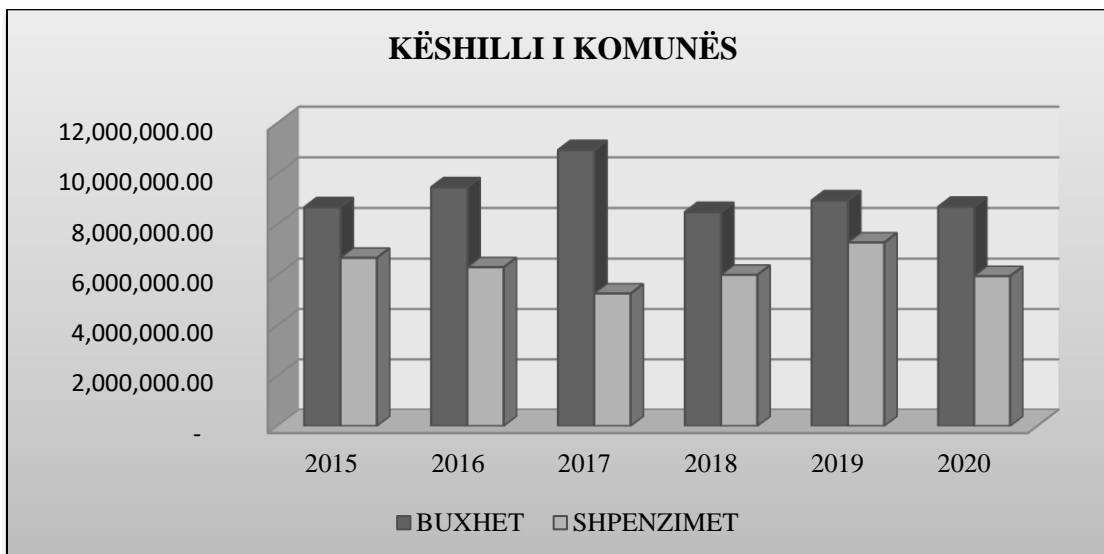
Tabela 23. Këshilli i Komunës

	BUXHET	SHPENZIMET	REALIZIMI NË %
2015	8.680.000,00	6.681.214,00	77%
2016	9.470.000,00	6.311.196,00	67%
2017	10.940.000,00	5.266.579,00	48%
2018	8.490.000,00	6.009.865,00	71%
2019	8.950.000,00	7.287.513,00	81%
2020	8.700.000,00	5.959.405,00	68%
Mesatarja	9.205.000,00	6.252.628,67	68%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Shpenzimet e Këshillit komunal janë ekskluzivisht vetëm për kompensimet e tyre mujore, dhe në raste specifike nga rezerva e përhershme, kur i gjith kshilli njëzëshëm kanë vendosur dhe votuar. Në përqindje realizimi i shpenzimeve e Këshillit komunal arrin 68%.

Grafikoni 7. Këshilli i Komunës së Çairit

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Një pasqyrë figurativë lidhur me shpenzimet e Këshillit të Komunës së Çairit trajton edhe grafikoni numër 7.

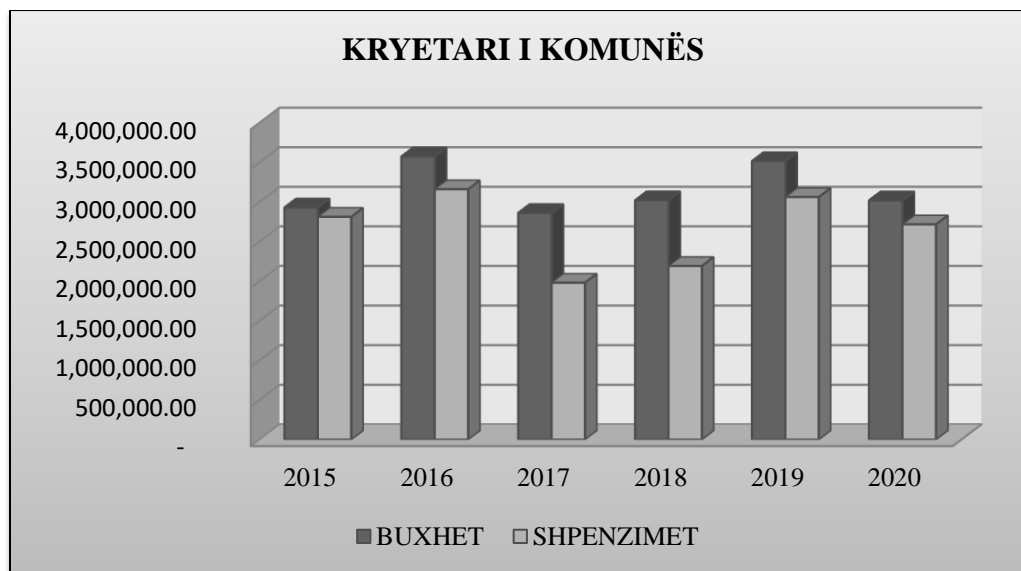
Tabela 24. Kryetari i Komunës

	BUXHET	SHPENZIMET	REALIZIMI NË %
2015	2.930.000,00	2.811.841,00	96%
2016	3.574.000,00	3.160.759,00	88%
2017	2.860.920,00	1.979.556,00	69%
2018	3.021.000,00	2.190.609,00	73%
2019	3.516.000,00	3.061.844,00	87%
2020	3.020.000,00	2.717.088,00	90%
Mesatarja	3.153.653,33	2.653.616,17	84%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Edhe Kryetari i Komunës si ai i mandatit të kaluar deri në tre mujorin e vitit 2018, dhe Kryetari i ri prej muajit mars të 2018, kanë qenë shumë korrekt sa i përket programës së tyre D, përveq pagës mujore, shpenzimet tjera kanë qenë shuma të arsyeshme.

Grafikoni 8. Kryetari i Komunës

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Një pasqyrë figurativë lidhur me shpenzimet e Kryetarit të Komunës së Çairit trajtohen në grafikonin e mësipër.

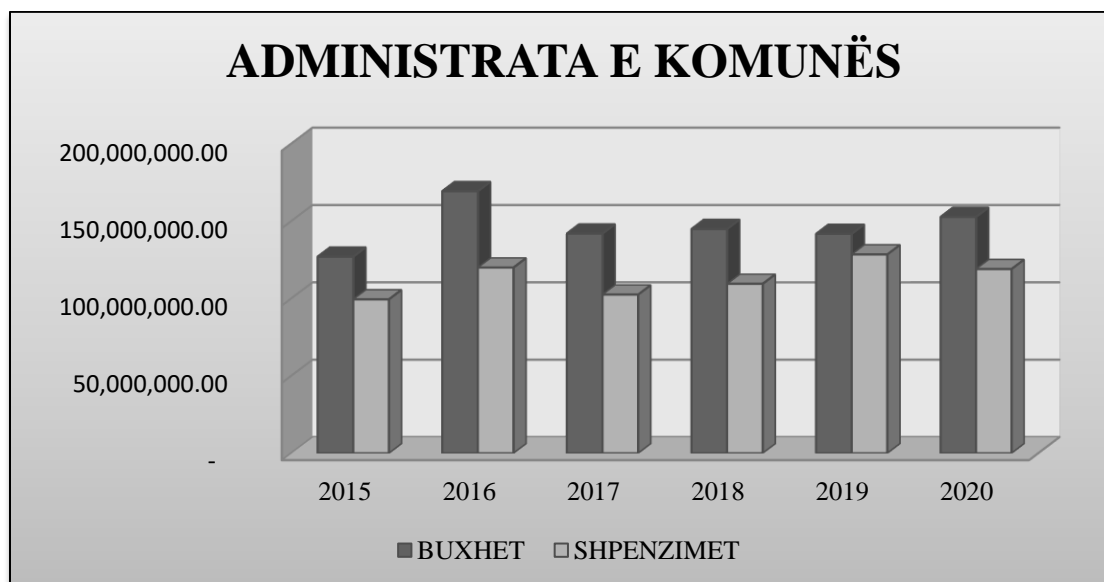
Tabela 25. Administrata e Komunës

	BUXHET	SHPENZIMET	REALIZIMI NË %
2015	127.061.000,00	99.476.393,00	78%
2016	169.401.148,00	120.024.601,00	71%
2017	141.990.000,00	102.528.891,00	72%
2018	144.940.000,00	109.502.392,00	76%
2019	141.789.517,00	128.513.494,00	91%
2020	152.769.680,00	119.054.847,00	78%
Mesatarja	146.325.224,17	113.183.436,33	77%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Ndërsa programi E0 apo administrata e Komunës shpenzimet janë të larta nga numri i madh i të punësuarve, reth 90 të punësuar me vendim pune, reth 20 me agjension të punësimit dhe një numër i lartë me kontrat në vepër.

Grafikoni 9. Administrata e Komunës së Çairit

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Numrin e lartë të të punësuarve në administratën e Komunës së Çairit dhe në të njejtën kohë edhe shpenzimet e saj i pasqyron figurativisht grafikoni i mësipër.

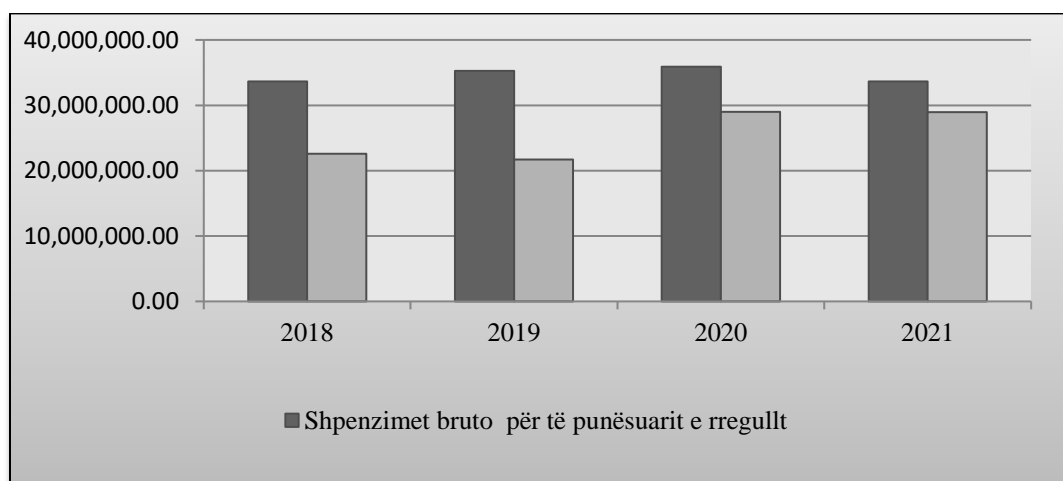
Tabela 26. Numri i të punësuarve në Komunën e Çairit dhe shpenzimet bruto për pagesat

Të punësuarit e rregullt			Të punësuarit me kontratë në vepër		
Viti	Nr. i të punësuarve	Bruto shpenzimet	Viti	Nr. i të punësuarve	Bruto Shpenzimet
2018	86	33,643,164.00	2018	128	22,591,797.00
2019	86	35,286,517.00	2019	119	21,712,590.00
2020	87	35,925,892.00	2020	102	29,022,510.00
2021	85	33,645,742.00	2021	110	28,949,570.00

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Nga tabela e mësipërme mund të vërejmë që numri i të punësuarve është i lartë sidomos me kontratë në vepër me të njejtën edhe shpenzimet bruto janë shumë të larta.

Grafikoni 10. Shpenzimet bruto për të punësuarit në Komunën e Çairit

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni 10 trajton dhe jep në të njejtën kohë pasqyrë më të qartë lidhur me shpenzimet bruto për të punësuarit në Komunën e Çairit.

3.2. Projektionet dhe arkëtimet e tatimeve dhe taksës komunale

Tatimet janë burimet e rëndësishme për komunën e posaqërisht tatimi mbi pronë. Shkalla e tatimit të pasurisë është 0,10%-0,20% e vlerës së tregut të pasurive e cila përcaktohet sipas metodologjisë e regulluar nga ana e qeveresit të Republikës së Maqedonisë së Veriut.(Tatimi në pronë) Realizimi i tyre është si vijon:

Tabela 27. Tatimi në pronë për personat fizik

		REALIZIMI	REALIZIMI NË %
2015	30.454.238,00	16.710.275,00	55%
2016	33.000.000,00	12.412.457,00	38%
2017	35.000.000,00	12.542.531,00	36%
2018	38.899.051,00	14.659.913,00	38%
2019	39.000.000,00	18.961.015,00	49%
2020	61.753.953,00	13.639.909,00	22%
Mesatarja	39.684.540,33	14.821.016,67	37%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Tabela 28. Tatimi në pronë për personat juridik

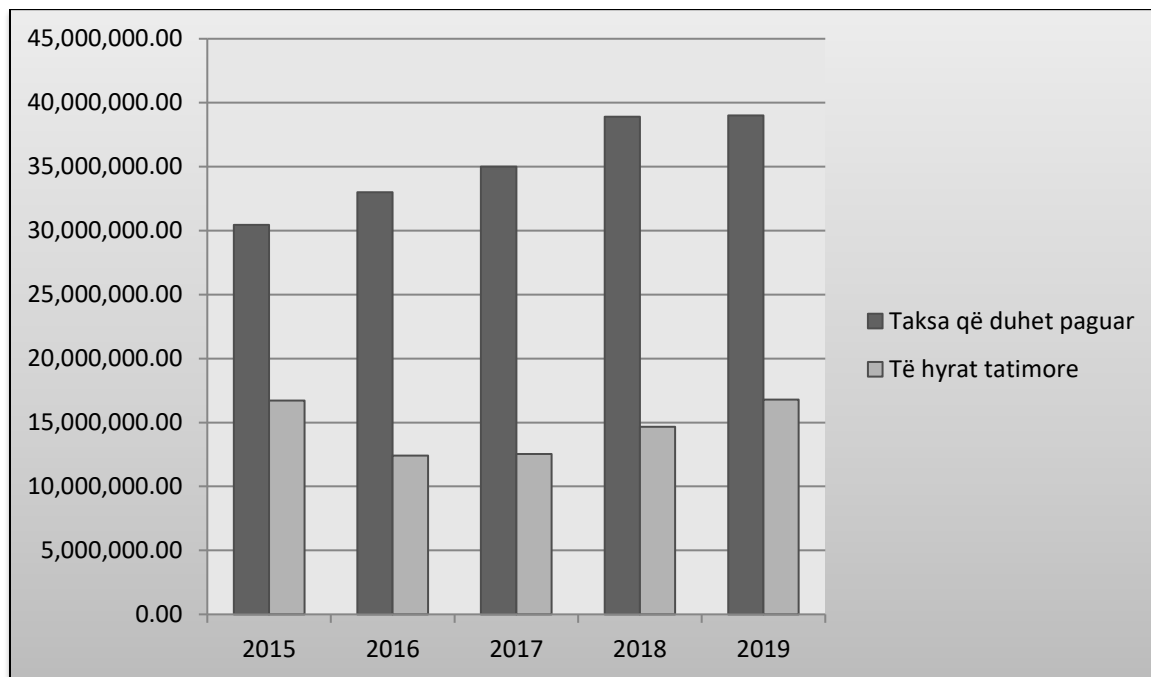
		REALIZIMI	REALIZIMI NË %
2015	3.050.298,00	414.612,00	14%
2016	3.300.000,00	1.860.196,00	56%
2017	3.800.000,00	920.567,00	24%
2018	4.289.048,00	1.310.927,00	31%
2019	4.400.000,00	1.669.337,00	38%
2020	6.699.044,00	1.766.247,00	26%
Mesatarja	4.256.398,33	1.323.647,67	31%

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Nga tabelat e mësipërme shohim një realizim shumë të dobët të tatimit në pronë. Të potencoj se sistemi dhe qasja në sistem tek tatimet është e drejtë vetëm e Qytetit të Shkupit. Të gjitha 10 komunat e qytetit të Shkupit përfshirë dhe Komunën e Çairit, nuk kanë mundësinë të paraqesin tatim pagues të rinj apo të bëjnë ndryshime në programin e tatimeve.

Të hyrat e realizuara në bazë të shkallës më të ulët tatimore për tatimin mbi pronën, tatimin mbi trashëgiminë dhe dhuratën dhe tatimin mbi qarkullim të patundshmërive, të përcaktuar me ligj, shpërndahet në përpjesëtim 50% për Qytetin e Shkupit dhe 50% për komunën përkatëse në qytetin e Shkupit.⁶⁰

Grafikoni 11. Tatimi në pronë 2015-2019

(Burimi: Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni i mësipër pasqyron më së miri pasqyrën e të hyrave tatimore dhe taksave që duhet paguar nga ana e qytetarëve tatim pagues.

Tabela 29. Tatim paguesit

Tatim paguesit (PERSONAT FIZIK QË POSEDOJNË PRONË)			
Viti	Tatim paguesit	Tatim paguesit që e kanë paguar tatimin	Tatim paguesit që NUK e kanë paguar tatimin
2015	16,235	8,912	7,323
2016	16,742	6,297	10,445
2017	17,127	6,139	10,988
2018	17,713	6,675	11,038

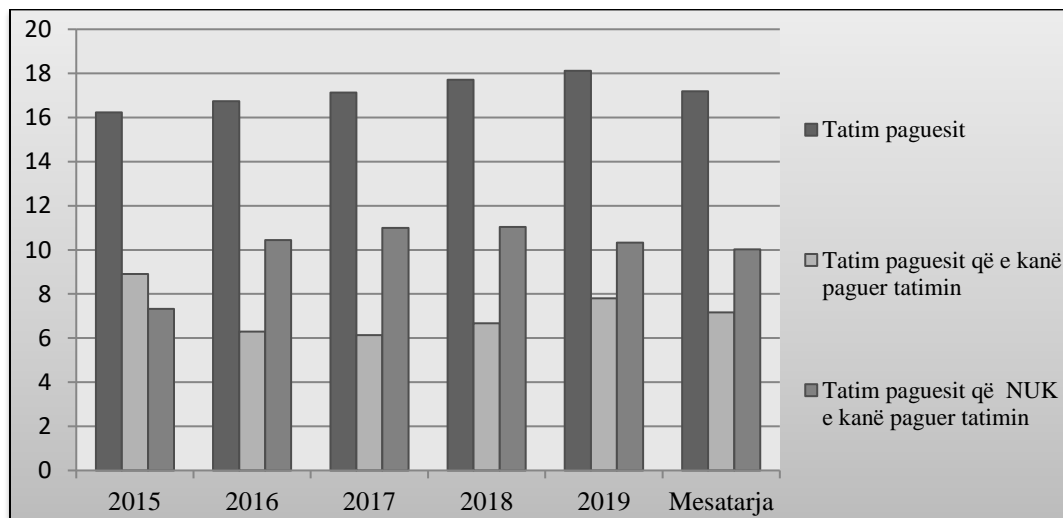
⁶⁰ Ligji për Qytetin e Shkupit neni 26

2019	18,123	7,800	10,323
Mesatarja	17,188	7,165	10,023

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Si tabela e mësipërme ashtu edhe grafikoni në vijim trajton ndër numra tatim paguesit persona fizik që janë pagues të rregullt të tatimit në pronë dhe atyre që nuk e kanë shlyer një obligim që tillë, që edhe figurativisht në grafikonin 6 është evidente përqidja më e lartë e tamim paguesve që nuk e kanë paguar nga ato që e kanë paguar tatimin në pronë.

Grafikoni 12. Tatim paguesit

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

3.3. Furnizimet publike në komunën e Çairit

Procesi i furnizimit publik ka për qëllim që të siguron shpenzimin e parave publike në mënyrë ligjore efikase dhe efektive për sigurimin e mjeteve materiale mallrave, shërbimeve dhe punëve të llojit të ndryshëm për realizimin e objektivave të përcaktuara. Në bazë të burimeve të planifikuara për financim dhe Buxhetiot të Komunës së Çairit, organi kontraktues miraton plan për nevojat totale të tij për furnizime për vitin rrjedhës sipas llojeve të mallrave, shërbimeve dhe punëve sipas TFPF (termi të përbashkët për furnizime publike), me të cilën e përcakton lëndën e furnizimit, fillimin e pritshëm të procedurës, vlerën e parashikuar të kontratës dhe llojin e procedurës së furnizimit publik.⁶¹ Plani për furnizime publike e sjellë Kryetari i komunës ndërsa përpilohet nga ana e Departamentit për furnizime publike pas dorëzimit të furnizimeve të planifikuara për vitin rrjedhës nga ana e udhëheqëseve të sektorëve dhe departamenteve .

Pas përpilimit të planit për furnizime publike i njëjti kontrollohet nga ana e Udhëheqësit të Departamentit për furnizim publik, Udhëheqësit të Sektorit për çështje financiare ndërsa miratohet nga ana e Sekretarit të Komunës. Plani për furnizime publike sillet më së voni deri më 31 Janar të vitit vijues dhe shpallet nëpërmjet sisemiot elektronik për furnizim publike.

Tabela 30. Të dhëna për Furnizimet Publike

Vitet	Numri i Furnizimeve Publike (gjithsej kontrata të lidhura)	Gjithsej vlera e furnizimeve publike (vlera e kontratave)
2015	40	114,921,346.00
2016	41	133,413,403.00
2017	28	73,465,193.00
2018	44	155,088,082.00
2019	52	80,561,821.00

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

⁶¹PROCEDURA PËR RREGULLIMIN E PROCESIT PËR FURNIZIME PUBLIKE NË KOMUNËN E ÇAIRIT - Në bazë të nenit 50 të Ligjit për vetëqeverisje lokale (“Gazeta zyrtare e RMV” nr. 05/02) ndërsa në pajtim me dispozitat e Ligjit për furnizim publik (“Gazeta zyrtare e RMV” 24/2019)

3.4. Të hyrat nga Legalizimi i objekteve jolegale

Me ligjin aktual për legalizimin e objekteve të ndërtuara pa leje janë parashtruar gjithsej 13.489 kërkesa. Në tetë vitet e kaluara, apo nga viti 2011 e këndeje disa herë është ndryshuar dhe plotësuar Ligji për legalizim si dhe janë zgjatur afatet. Nga gjithsej 13.489 kërkesa, deri më tani janë dhënë rreth 5.000 [informatë konfidenciale] vendime për legalizimin e objekteve të ndërtuara pa leje. Të hyrat nga legalizimi janë treguar në mënyrë tabelare. Komuna nuk ka shqyrtuar as 50% e kërkesave të parashtruara nga ana e qytetarëve.

Tabela 31. Legalizimi i objekteve

Llojet e objekteve	Numri i lëndëve	Kompensimi
Shtëpitë banuese, zgjerimet e ndërtesave ekzistuese	4372	61.00 denarë m2
Ndërtesa të reja	16 (6 ndërtesa procedura e mbaruar ndërsa 10 janë në procedurë)	<u>zona 1</u> 6.765,00 denarë m2 <u>zona</u> 25.535, 00 denarë m2
Lokale Afariste	254	8.364,00 denarë m2
Mbindërtime	358	1.476,00 denarë m2

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Kompensimet për ndërtesat e reja, lokalet afariste dhe mbindërtimet janë kompensime të cilat shpërndahen në përpjesëtim 60% për Qytetin e Shkupit dhe 40% për komunën përkatëse në qytetin e Shkupit.(Ligji për Qytetin e Shkupit)

Tabela 32.Të hyrat nga Legalizimi

Të hyrat nga Legalizimi	
2012	82.936.924,00
2013	97.720.447,00
2014	42.448.672,00
2015	62.359.660,00
2016	83.406.346,00
2017	92.381.295,00
2018	47.459.482,00
2019	51.323.996,00
2020	43.211.070,00
Gjithsej	603.247.892,00

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni 13. Të hyrat nga Legalizimi

(**Burimi:** Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)

Grafikoni i mësipërm pasqyron ndër vite të hyrat nga legalizimet në Komunën e Çairit. Mund të vemë re që kemi një ulje ngritje të lartësisë së të hyrave nga legalizimet.

3.5.Mbikqyrja dhe revizioni financiar

Ministria për financa e kontrollon punën materialo – financiare të komunës. Komuna është e obliguar që raportet kuartale, llogarinë perfundimtare, buxhetin e planifikuar dhe gjitha ndryshimet në buxhet që bëhen gjatë vitit ti dorëzon në Ministrinë e Finansave.

Enti shtetëror për revision është kompetent për revizionin ndaj punës materiale dhe financiare në komunë. Enti shtetëror për Revizion ka kryer kontrollë në Komunën e Çairit në vitin 2014 dhe në vitin 2016. Kryesisht gjetjet e tyre ishin mungesa e dokumenteve për **Menaxhimin e Kontrollit Financiar (ФУК)**⁶².

- mungesa e planit për MKF,
- mungesa e Strategjisë për menaxhimin e reziqeve
- mos përputhja e librit të kontabilitetit me gjendjen faktike të mjeteve themelore
- mos udhëheqja e evidencës financiare dhe materiale të materialeve
- mos plotësimi i detyrave të sektorit për revizion të mbrendshëm

Nga këto gjetje janë ndërmarë masa, vetëm reth MKF, është pregaditur metodologjia, plani për menxhimin e kontrollit financiar, autorizimet e nevojshme për personat etj.

⁶²<https://finance.gov.mk/node/571>

KAPITULLI IV . REZULTATET

4.1. Diskutimi dhe analiza e të dhënave

Buxhetet si një listë dëshirash e administratës komunale apo instrumente reale që mund të plotësojnë nevojat e qytetarëve. Transparenca dhe llogaridhënia në shpenzimin e fondeve publike, si një nga parimet e mirëqeverisjes, dalëngadalë po depërtojnë në axhendën politike në vend. Në të njëjtën kohë, është e dukshme dëshira e politikës për një planifikim më të mirë dhe mbi të gjitha për shpenzimin e fondeve publike në përpjekjet e përgjithshme për përdorimin e buxhetit në mënyrë efikase dhe efektive si instrument për të mbështetur reformat dhe zhvillimin.

Buxheti i vetëqeverisjes lokale, veçanërisht në kushtet e burimeve të kufizuara financiare, mund të jetë mjet i fuqishëm në duart e vetëqeverisjes lokale për zhvillimin e komunës. Buxheti mund ta përmbushë këtë funksion vetëm nëse komuna zhvillon dhe ndërton kapacitete për menaxhimin e financave publike. Cilësia e planifikimit të të hyrave dhe arketimi i të hyrave publike janë faktorë kyç për realizimin e suksesshëm të shpenzimeve publike.

Procesi i planifikimit buxhetor duhet të përfshijë qytetarët, duke filluar nga krijimi i programeve vjetore komunale, deri në fund, kur ata të marrin ndërtimin e tyre financiar në buxhetin e miratuar. Qytetarët në përgjithësi nuk janë të informuar se si planifikohen dhe miratohen buxhetet e vetëqeverisjes lokale, e aq më pak dinë se si dhe për çfarë shpenzohen gjatë gjithë vitit. Ndërkohë që vitin e fundit në nivel qendror janë zbatuar reforma të rëndësishme në menaxhimin e financave publike është miratuar Programi i Reformës së Menaxhimit të Financave Publike⁶³ është futur buxheti qytetar⁶⁴, janë rihapur proceset e përfshirjes së publikut profesional dhe publikut të gjerë në krijimin e politikës fiskale shtetërore etj.), duken reformat apo përmirësimi i menaxhimit të financave publike në nivel vendor. të jetë shumë i ngadalshëm. Kjo veçanërisht i referohet përfshirjes së qytetarëve në procesin e krijimit të buxheteve komunale, por edhe llogaridhënies dhe transparencës së vetëqeverisjes lokale në realizimin e tyre

⁶³[Програма за реформа на управувањето со јавни финансии 2018-2021 - finance.gov.mk](http://finance.gov.mk)

⁶⁴[Граѓански буџет - finance.gov.mk](http://finance.gov.mk)

buxheteve. Hulumtimi ynë tregon se komunat planifikojnë dhe zbatojnë në mënyrë jo të duhur buxhetet, që është veçanërisht e vërtetë për realizimin e investimeve kapitale.⁶⁵

4.2. Përmbledhje

Sipas bindjes tonë e duke i bazuar nga të dhënat statistikore të përdorura në këtë punim master, burimet vetanake të përcaktuara për financimin e kompetencave burimore sipas ligjit, as për së afërmi nuk mjaftojnë si në vëllim ashtu edhe në strukturë, para së gjithash për shkak të:

-normave të ulta të tatimeve lokale, taksave dhe kompensimeve si dhe bazave të tyre edhe më të ulta në të cilat ato zbatohen (vlerat e nënvlerësuar);

- sistemeve joefikase të arkëtimit të të ardhurave lokale;

- shprehisë skajshmërisht të keqe dhe praktikës së menaxhimit me të ardhurat lokale, etj.

Për sa i përket tatimit të përbashkët, pjesë prej tatimit personal në të ardhura do të paraqit debalans i skajshëm horizontal. E vetmja përparësi tek tatimet lokale mund të jetë sfida e pushtetit të ri lokal për arkëtim efikas të të ardhurave të tyre pasi që nuk do të jenë në situatë, si edhe deri më tani, në mënyrë demagogjike ti mbrojnë bashkëqytetarët prej invazionit të inspekcioneve dhe kontrollit qendror.

Në Ligjin për financimin e qeverisjes lokale ekzistojnë bile edhe disa dilema konceptuale:

Së pari, konceptet për dotacione janë sinonim vetëm për baraspeshë horizontale ose dotacionet financiare janë vetëm si instrument për barazim financiar të komunave me kapacitet fiskal të pamjaftueshëm, kurse decentralizimi i vërtet fiskal, realizohet vetëm përmes sigurimit të burimeve vetanake lokale për financimin e kompetencave burimore lokale.

Së dyti, struktura e miratuar e tatimeve dhe taksave lokale, është shumë e ngjajshme me ato të vendeve të zhvilluara, por sipas kapacitetit fiskal, janë shumë larg prej tyre, ekspertë të caktuar ndërkombëtarë, duke udhëhequr me përvojat e vendeve të tyre, na sugjerojnë p.sh. normën e tatimit në pasuri prej 2,5%, që sipas kësaj do të thotë se për 40 vite vlera e pasurisë që e posedojnë qytetarët duhet të "kalon" në shpenzim publik të komunave!

⁶⁵ Raste studimore për zbatimin e politikave të zhvillimit rajonal, Kuçukova Nikolova Sllavica dhe të tjerë, Qendra për Kërkime Strategjike dhe Dokumentim, FORUM Shkup, 2017

Së treti, mbetet insistim i pashmangshëm përfshirja më e gjërë e TVSH-së për financimin e qeverisjes lokale, sepse vetëm ky tatim gjeneron kapacitet real fiskal dhe vetëm në këtë bazë tatimore shqiptarët janë të barabartë (bile të avansuar në konsum).

Së katërti, në ligjin e miratuar duhet të "çimentohej" e drejta për hua publike e komunave të ardhshme. Një nga kufizimet do të ishte për shembull niveli i kësteve që skadojnë për pagesë gjatë një viti fiskal të mos jetë më e lartë se 20% nga niveli i buxhetit vijues i komunës, që do të thotë se kumuna nuk do të ngarkoheshte me hua publike për investime kapitale për periudhë më të shkurtë se 5 vite.

KAPITULLI V. KONKLUDIME DHE REKOMANDIME

5.1. Konkludime

Nëpërmjet këtij punimi synohej të jipet përgjigje në performancën financiare të komunes së Çairit dhe të nxireshin në pah shkaqet- arsyet e realizimit të ulët të të hyrave fiskale komunale nga burimet vetiake dhe të jipen rekomandime për tejkalimin e menaxhim të dobët fiskal në funksion të rritjes së qëndrueshmërisë fiskale të komunës së Çairit nga burimet vetiake në periudhën e ardhëshme.

Punim nxjerë në sipërfaqe edhe mënyrën jo adekuate të shpërndarjes së tatimeve në mes Qytetit të Shkupit dhe komunave mbrenda qytetit si dhe mosstimulimin e qytetarve për shlyerjen e borxheve fiskale ndaj komunës së Çairit.

Punimi mbron tezen se dotacionet nga tatimi personal (3%) dhe të TVSH-së (3%) duhet të rriten në së paku trefishin e transfereve aktuale dhe njëkohesisht duhet të ndryshon formula për alokimit e TVSH-ës duke i dhënë përparësi në alokim numrit të popullsis dhe duke zvogluar në formulën e alokimit teritorin e komunës me çka do të rriten shumat e alokimit dhe do të rritet qëndrueshmëria fiskale e komunave në përgjithësi dhe e Çairit në veçanti.

Punimi argumenton hipotezën e parë me të dhenat e prezentuara në pasqyren tabelare 34 dhe 35 sipas të cilave të dhëna komuna e Çairit ka realizim shumë të ulët të arketimit të tatimit në pronë nga personat fizik (37%) dhe personave juridik (31%). Për pasojë të këtij niveli të ulët të realizimit komuna e Çairit ka humbur në periudhën e analizuar (2015-2020) në total 166.777.646 denar gjegjesisht 2,7 milion euro para publike të cilat do të investoheshin në shpenzimeve kapitale në infrastruktur dhe sektor tjerë nën menaxhim komunal.

Një performancë kaq e ulët në arketimin e tatimeve lokale është pasojë e politikave rigjide dhe joreformuese të administratës komunale në kuptim të mosndermarjes së masave juridike për arkëtimin e tatimit, mosinformimin me kohë dhe mosdhënien e lehtësive tatimore për detyrimet e vjetëruara tatimore. Nevoja për investime në të ardhmen, veçanërisht në pjesën e dixhitalizimit të të dhënave për obliguesit tatimor , dokumenteve dhe mënyrën e komunikimit elektronik me

qytetarët dhe me bizneset në aspekt të dorëzimit të dokumentacionit dhe arkëtimit elektronik të të hyrave fiskale do të ndikonte pozitivisht në rritjen e arketimeve tatimore.

Zbatimi i politikave bashkëpunuese me qytetarët dhe bizneset duke aplikuar lehtësi të ndryshme për shtresat e rënduara sociale dhe për bizneset fillestare dhe që ballafaqohen me vështirësi ekonomike duke zbatuar politika të informimit me kohë të qytetarëve dhe biznesve do të rezultojnë në rritjen progresive të arkëtimit të tatimeve lokale dhe rritjen e kultures pagesore si parakusht për ofrimin e shërbimeve dhe të mirave publike në dobi të qytetarëve dhe të bizneseve.

Domosdoshmëria e reformimit të administratës komunale dhe eliminimit të punësimeve me kontrat në vepër është përmbajtja e hipotezës nr.3 e cila argumentohet me të dhëna numerike të prezentuara në pasqyrën tabelare 26. Në bazë të dhënave numerike në komunën e Çairit kemi një situatë paradoksale ku numri i të punësuarëve me kontrat në vepër është mesatarisht për 134% (115 të punësuar) më i madhë se numri i të punësuarëve me marrëdhënie të rregullt pune prej 86 të punësuar. Një politikë joracionale e menaxhimit të burimeve njerëzore i ka kushtuar buxhetit të komunes 1,7 milion euro shpenzimeve vijuese të panevojshme dhe për nivelin e njejtë janë zvogëluar investimet kapitale në komunë në periudhën e analizuar (2015-2020).

Hipoteza e katërt e punimit rekomandonte që niveli i tatimit personal dhe TVSH do të duhet të rritet nga 3% aktualisht në së paku 10%. Një përmbajtje e kësaj natyre synon rritjen e autonomise lokale fiskale dhe orientimin e këtyre mjeteve shtesë lokale kryesisht në investime kapitale dhe në asistencë shtresave me gjendje të rënduar sociale.

Në funksion të argumentimit të kësaj hipoteze shkojnë edhe ndryshimet e miratruara në ligjin për financimin e komunave në vitin 2021 sipas të cilave ndryshime normat e tatimit personal dhe TVSH janë rituar nga 3% në 6% në një periudhën tre vjeçare (2022-2024).

Si pasojë e pandemisë me COVID-19 në Komunën e Çairit në veçanti janë evidentuar:

- Zvogëlimi i konsiderueshem i të hyrave nga: tatimi në pronë, gjjobat, taksat gjyqësore dhe administrative, taksat dhe tarifrat, të hyrat e tjera jostatimore dhe shitja e tokës dhe investimet material gjatë vitit 2020;
- Rritja e të ardhurave nga: transfertat nga nivelet e tjera të qeverisjes, donacionet e huaja, shërbimet e tjera qeveritare dhe tatimi mbi të ardhurat, nga fitimet dhe fitimet kapitale.

Nga ana tjetër, në fushën e shpenzimeve është evidente:

- Ulje e ndjeshme e shpenzimeve nga: shpenzimet ditore dhe të udhëtimit, shërbimet komunale, ngrohja, komunikimi dhe transporti, materialet dhe inventari i imët, riparimet

dhe mirëmbajtja e vazhdueshme, shërbimet e kontratave dhe transfertat tek organizatat joqeveritare;

- Rritja e shpenzimeve për: pagat bazë dhe kontributet e sigurimeve shoqërore, rezervat korente (shpenzime të ndryshme), punësimin e përkohshëm, subvencionet përshërbimet publike, përfitimet sociale dhe blerja e makinerive dhe pajisjeve.

Në përgjithësi, mund të konstatohet se komuna e Çairit nuk ka kapacitete të mjaftueshme njerëzore dhe teknike për të kryer punë nga shtëpia, si pasojë e pandemisë së Kovid-19. Nga ana tjetër, kjo mënyrë e punës është shfaqur si e nevojshme për mbrojtjen e shëndetit të qytetarëve dhe të shtetasve civil në kompetencë të komunës.

5.2.Rekomandime

Për sa i përket buxhetimit dhe mbledhjes së të hyrave nga komunat dhe në rastin konkret komunës së Çairit, Ministria e Financave është një nga aktorët më të rëndësishëm në procesin buxhetor dhe me dorëzimin e udhëzimeve (qarkullore buxhetore) të kryetari i komunës luan një rol kyç në dhënien e udhëzimeve për përgatitjen e buxheteve dhe procedurën e Miratimi i programeve individuale me referencë të veçantë për Programet e Zhvillimit të cilat janë një dokument shumëvjeçar.

Nga analiza u konstatua se aktiviteti kryesor që mungon është mungesa e informacionit/të dhënave për sasinë e fondeve për bllok grantet, kështu që komunat të mund të zbatojnë procesin e buxhetimit pa e ditur shumën e re të granteve në lëmin e arsimit fillor dhe të mesëm , kulturës , shëndetësis dhe sektorë të tjerë të deleguar .

Për çdo përdorues buxhetor duhen paraqitur disa tregues suksesi, sigurisht jo vetëm për të justifikuar shpenzimin e parave publike, por edhe për të ngritur nivelin e cilësis në funksionalitetin e komunave.

Praktika aktuale e matjes së treguesve të performancës së buxhetit duhet të matet përmes numrit të të punësuarve dhe shpenzimeve sipas numrit të të punësuarve dhe numri i të punësuarve nëpër komuna të jetë i lidhur funksionalisht me numrin e banorëve dhe të bizneseve

që ushtrojnë aktivitet sipas komunave. Me ndryshimin e ligjit për komuna duhet të lejohet minimum i punesimit me kontrat në veper jo me shume se 20% i te punesuarve të rregullt me arsyetim të qëndrueshme për keto punesime joproductive.

Digjitalizimi i shërbimeve komunale nëpërmjet aplikimit masivë të spoteleve elektronike dhe zbatimi i bankinut elektronik do të ndikojnë në uljen e të punesuarve administrativë si shopenzime joproductive që nuk prodhojnë efekte në të hyrat fiskale komunale.

Në pjesën e procesit të arketimit të të ardhurave fiskale jepen rekomandimet vijuese:

Sipas numrit të tatimpaguesve, tatimi në pronë është lloji më masiv i tatimit në Maqedonin e Veriut. Por rregulli "merr pak nga të gjithë" nuk është një tipar veçanërisht i mirë i tyre.

Ai taksim është masiv, me kosto të larta taksimi, por për disa prej nesh - qytetarët, janë burime të rëndësishme individuale të taksimit, ata kanë pasuri të konsiderueshme me vlerë, nga e cila duhet të "merret" një shumë e konsiderueshme tatimi dhe këtu rregulli, merr pak nga të gjithë bëhet e padrejtë nëse aplikohet.

Në Maqedonin e Veriut kemi dy procedura tatimore, njëra për taksat kombëtare dhe e dyta për taksat lokale që nuk është praktikë e mirë.

Komunat duhet të aplikojnë gjithnjë e më shumë buxhetim me pjesëmarrje, të krijojnë buxhete realiste, buxhete që do t'i përgjigjen sfidave të përballjes me pandeminë KOVID-19 dhe, në përputhje me rrethanat, planifikimin në kohë të fondeve të mjaftueshme në emër të rezervave, si një nga mënyrat e mundshme të financimit të aktivitete të paplanifikuara / jo të planifikuara në buxhetin komunal.

Komunat duhet të fillojnë me përgatitjen e një strategjie për menaxhimin e rrezikut në mënyrë që të ballafaqohen më shpejt me ngjarjet e ardhshme të paparashikuara që mund të shkaktojnë ngjarje të pafavorshme në funksionim dhe arritje të parakohshme të qëllimeve të përcaktuara të komunës, dmth humbjen e reputacionit të komunës dhe ofrimin e shërbimeve për qytetarët dhe komunitetin të biznesit me cilësi joadekuate.

Në rast të një pandemie të re një aktivitet prioritar është edhe miratimi i një strategjie të menaxhimit të rrezikut që do të përfshijë pjesën e politikave për uljen e rreziqeve në një nivel të pranueshëm të sjelljes korruptive në një pandemi, krizë/emergjencë.

REFERENCAT BIBLIOGRAFIKE

Burime primare:

1. Abdylmenaf Bexheti, "Financat publike", Arbëria design, Tetovë, 2017
2. Aleksandra Maksimovska Veljanoska, Decentralizimi fiskal dhe financimi i vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë, Shoqata e punëtorëve financiarë të vetëqeverisjes lokale dhe ndërmarrjeve publike, Veles, 2007,
3. Bashkësia e Njësive për Vetëqeverisje Lokale (2009) Qëndrime të BNJVL,2009
4. Behxhet Brajshori: Financat Publike, Prizren,2014
5. Borçe Trenovski dhe të tjerë, "Transparenca e procedurave të procesit buxhetor në Maqedoni", Qendra për Analizë Ekonomike-CEA, Shkup, 2015.
6. Boex Jameson, An introduction of intergovernmental fiscal relation, 2001, Fiscal Policy summer training courses at GSU –Atlanta)
7. Daskalovski Fidas, Nikolovska Ana, Risteska Maria, Udhëzues për Buxhet, Fondacioni Friedrich Ebert, Shkup 2008
8. Decentralization Survey 2009, OSCE, Skopje December 2009
9. Doracak për kryetarët e komunave dhe për anëtarët e këshilleve të komunave në RM, Bashkësia e njësive të vetëqeverisjes lokale të Maqedonisë së Veriut – BNJVL
10. Friedrich Ebert ,Institutit Fridrich Ebert, Institutit i Politikave Efektive Publike, Financat Vendore dhe Probleme të Decentralizimit në Vendet e EQJL Tiranë, 2003
11. Frederic S.Mishkin: Ekonomiksi i parasë,bankingut dhe tregjeve financiare,SHBA,2016
12. Grivçev Vasil, Ligji për Financat dhe të drejtën financiare, Institutit për Promovimin e Biznesit në SRM –Politika e Vetëqeverisjes – Shkup
13. Goventa, John; Valderrama C, Strengthening Participation in Local Government, Conference, 2009
14. Harvez S.Rosen, "Financat publike", Tiranë: UET Press, 2016
15. Herbert B.Mayo: Bazat e Financës,Tiranë, 2012
16. Institutit i Studimeve Ndërkombëtare, Demokracia në Pushtetin Vendor, Shqipëria, 2003
17. Levitas, Toni, Gjendje aktuale me financat në komunat e Maqedonisë: Reforma të mundshme në ardhmëri, USAID/Programi për Vetëqeverisje Lokale,2009

18. Ligji për buxhet, Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.64/2005
19. Ligji për Financimin e Njërive të Pushtetit Lokal, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 61/2004 dhe 96/2004.
20. Ligji i Auditimit Shtetëror, Gazeta Zyrtare e Maqedonisë së Veriut, nr. 66/2010.
21. Ligji për Kontroll të Brendshëm Financiar, GZ e Maqedonisë së Veriut, nr. 90/2009.
22. Ligji për objekte të ndërtuara pa leje (Gazeta zyrtare e RVM-së nr. 23/11, 54/11, 155/12, 53/13, 72/13, 44/14, 115/14, 199/14, 124/15, 129/15, 217/15, 31/16 и 190/17)
23. Llogaritë përfundimtare të Komunës së Çairit per periudhen 2015-2020
24. Ministria e Financave Republika e Maqedonisë së Veriut, “Udhëzimet e Buxhetimit të Pushtetit Lokal për vitin 2014”, Shkup, 2013.
25. Michel Lascombe, Xavier Vandendriessch "Financat publike", 2006
26. Nicoletta Feruglio, Jorge Martinez-Vasquez, Andrey Timofeev (2008) Vlerësim i decentralizimit fiskal në Republikën e Maqedonisë, Andrew Young School of Policy Studies at Georgia State University
27. Osmani,R. :The low level of fiscal decentralization and huge regional disparities : The two main structural problems of Macedonia.The Science Independent Auditor, Study Review, Vol.18 issue 4, 2017,
28. Osmani R.“Fiscal Decentralization in the WB countries ,the case of the Republic of Macedonia, MCSER“,2014,
29. Richard Allen, "Assessing and reforming public financial management : a new approach", Washington : World Bank Publications, 2004
30. Rregullorja për klasifikimin e shpenzimeve, Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr 76/2009.
31. Sali Kelmendi, Politikat Ndërqeverisëse-Decentralizuese në Ndërtimin e Administratës,Kuptimi i decentralizimit dhe avantazhet e tij,“PEGI”, Tiranë, 2003
32. Sabahudin Komoni: Financat publike, Prishtinë, 2008;
33. Sabri Kadriu: Financa Publike, Prishtinë, 2012
34. S.Haderi dhe O.Milova: Financa Publike, Leksione dhe ushtrime, Tiranë,2015
35. Situata aktuale me shpërndarjen e dotacioneve kapitale në njësitë e vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë, Programi USAID për qeverisje locale, shtator 2009
36. Sherif Bundo: Financë, Tiranë, 2012

37. Udhëzues për buxhet, Fondacioni Friedrich Ebert - Zyra e Shkupit, Shkup, 2016.
38. Udhëzues për procedurat në menaxhimin financiar për njësitë e qeverisjes vendore, UNDP , qershor 2008
39. URC Consulting (2009) Gjendja aktuale me shpërndarjen e dotacioneve kapitali për NJVL në RM (faqe 30), USAID/Programi për Vetëqeverisje Lokale
40. Vendim i Gjykatës Kushtetuese nr.29, date 21.12.2006
41. Xhon M.Kuiglej, "Financat publike moderne", Shkup: Ars Lamina, 2013

Burime sekundare:

1. www.mls.gov.mk
2. aam.org.al
3. www.finance.gov.mk
4. <http://celor.org.mk/?lang=mk>
5. <http://www.progres.org.mk/fes%20pp%20decentralizacija%20spasov.pdf>
6. http://macedonia.usaid.gov/mk/success_stories_first.html
7. <http://www.zels.org.mk/Default.aspx?newsArchive>
8. <http://www.fes.org.mk/mk/topic3.asp>
9. http://www.landcoalition.org/pdf/07_ev_alb_en_Albania_local_government.pdf
10. <http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20per%20qytetin%20e%20Shkupit.pdf>
11. <http://mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20i%20veteqeverisjes%20lokale.pdf>
12. www.cair.gov.mk
13. <https://finance.gov.mk/files/u6/Budzetski%20cirkular%202019.pdf>
14. https://finance.gov.mk/files/u6/zakon_za_danoci_na_imot.pdf
15. https://sq.wikipedia.org/wiki/Marr%C3%ABveshja_e_Ohrit
16. <https://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=9370>
17. <https://rm.coe.int/168071b68b>
18. http://aa.mk/WBStorage/Files/Zakon_finansiranje_edinicite_lokalnata_samouprava.pdf
19. https://ener.gov.mk/files/propisi_files/documents/710_%
20. <http://www.mls.gov.mk/images/laws/Ligji%20per%20bashkepunim%20nderkomunal.pdf>
21. <https://dejure.mk/zakon-izmena/ligj-per-mbrojtje-sociale>

22. <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-token-per-ndertim-i>
23. <https://vlada.mk/node/18398?ln=sq>
24. <https://finance.gov.mk/%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/?lang=sq>
25. <https://www.moepg.gov.mk/wp-content/uploads/2014/10/LIGJ-P%c3%8bR-PLANIFIKIM-HAP%c3%8bSINOR-DHE-URBANISTIK.pdf>
26. <https://dejure.mk/zakon-izmena/ligj-per-ndertim>
27. <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-kadastron-e-patundshmerive-i>
28. <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-rruget-publike>
29. <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-tregti>
30. <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-veprimtari-hoteliere-i>
31. <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-veprimtari-turistike-i>
32. <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-shoqerite-tregtare>
33. <https://dejure.mk/zakon/ligj-per-zejtari-i>
34. <https://dejure.mk/zakon/ligji-per-plotesimin-e-ligjit-per-ndermarrjet-publike>
35. <https://dejure.mk/zakon/uredba-za-metodologija-za-raspredelba-na-prihodite-od-danokot-na-dodadena-vrednost-po-opshtini-za-2020-godina>
36. <http://www.businessandtechnologylinks.com>
37. <http://www.businessweek.com/finance/>
38. <http://www.ebizmags.com/>
39. <http://www.economist.com/>
40. <http://www.investopedia.com/>
41. <http://www.kapital.mk/>
42. <http://www.mse.org.mk/>

SHTOJCA 1

Tabela 33. Kalendari buxhetor i njësive të vetëqeverisjes lokale

Data	Aktivitetet buxhetore	Përgjegjësia
Deri 15 Prill	Përgatitet dhe miratohet strategjia fiskale e qeverisë së përgjithshme	Qeveria e Republikës së MV
Deri 15 Qershor	Një qark buxhetor u dërgohet përfituesve të fushave përkatëse, si dhe përdoruesve buxhetor dhe fondet për përfituesit individual	Bartësit e fushës funksionale dhe fondet
Deri 15 Qershor	Dorëzohen udhëzime për përdoruesit e buxhetit komunal	Kryetari i komunës dhe sektori financiar
Më së voni deri 15 Gusht	Propozim-kërkesa buxhetore dhe propozime të planeve strategjike	Mbajtësit e fushave funksionale dhe udhëheqësit e fondeve
Në afat prej 7 ditësh	Harmonizimi i kërkesave buxhetore	Ministria e financave
15-25 Gusht	Shqyrtim i propozim –kërkesave buxhetore	Kryetari i komunës dhe sektori financiar
15-25 Gusht	Mundësi e prezentimit para opinionit të gjerë planet e përgjithshme buxhetore	Kryetari i komunës
15-25 Gusht	Harmonizimi i kërkesave buxhetore	Kryetari i komunës
Më së voni në 30 Shtator	Qarkore buxhetore deri te komunat me udhëzime	Mnistria e financave
Tetor	Informacion shtesë për vitin e ardhshëm fiskal me udhëzimet e kërkuara u jepen departamenteve individuale dhe përdoruesve të buxhetit komunal	Kryetari i komunës
Tetor	Përgatitja e propozimit të buxhetit	Sektori financiar i komunës
10 Tetor	1.Mblidhen kërkesat buxhetore 2.Analizohen kërkesat 3.Përgatitet bilanc i të ardhurave Përgatitet bilanc i shpenzimeve	Sektori financiar i komunës
1 Nëntor	Propozim buxheti i komunës	Kryetari i komunës

1 Nëntor	Propozim buxheti i komunës	Qytetarë, media, diskutime publike
Deri 31 Dhjetor	Propozimi i buxhetit komunal po shqyrtohet nga këshilli dhe organet e këshillit	Këshilli i komunës
Deri 31 Dhjetor	Prezantimi publik i projekt buxhetit të komunës	Kryetari i komunës dhe Këshilli i komunës
Deri 31 Dhjetor	Këshilli i komunës miraton buxhetin	Këshilli i komunës

(**Burimi:** Ministria e Financave Republika e Maqedonisë së Veriut (2013))

SHTOJCA 2

Tabela 34. Mosarkëtimi i tatimeve komunale për personat fizik

TATIMI NË PRONË PËR PERSONAT FIZIK				
Viti	Shuma që duhet paguar	REALIZIMI	Borxhi	REALIZIMI NË %
2015	30,454,238.00	16,710,275.00	13,743,963.00	55%
2016	33,000,000.00	12,412,457.00	20,587,543.00	38%
2017	35,000,000.00	12,542,531.00	22,457,469.00	36%
2018	38,899,051.00	14,659,913.00	24,239,138.00	38%
2019	39,000,000.00	18,961,015.00	20,038,985.00	49%
2020	61,753,953.00	13,639,909.00	48,114,044.00	22%
Mesatarja	39,684,540.33	14,821,016.67	24,863,523.67	37%
Totali			149,181,142.00	

Tabela 35. Mosarkëtimi i tatimeve komunale për personat juridik

TATIMI NË PRONË PËR PERSONAT JURIDIK				
Viti	Shuma që duhet paguar	REALIZIMI	Borxhi	REALIZIMI NË %
2015	3,050,298.00	414,612.00	2,635,686.00	14%
2016	3,300,000.00	1,860,196.00	1,439,804.00	56%
2017	3,800,000.00	920,567.00	2,879,433.00	24%
2018	4,289,048.00	1,310,927.00	2,978,121.00	31%
2019	4,400,000.00	1,669,337.00	2,730,663.00	38%
2020	6,699,044.00	1,766,247.00	4,932,797.00	26%
Mesatarja	4,256,398.33	1,323,647.67	2,932,750.67	31%
Totali			17,596,504.00	

(Burimi: Përpunuar nga autorja sipas pasqyrave financiare të Komunës së Çairit)